

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Genius loci Vyšehradu v jeho pověstech

Bakalářská práce

Autorka: Barbora Nováková

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Hradec Králové

2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Barbora Nováková

Studium: P131141

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Genius loci Vyšehradu v jeho pověstech**

Název bakalářské práce AJ: Genius loci of Vyšehrad in his legends

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude věnovat geniu loci Vyšehradu a jeho pověstem, jak a kým byly zpracované a zda je možné nalézt odkazy z pověstí přímo na Vyšehradě. Po teoretické části bude následovat vytvoření výstavy, jejímž cílem bude seznámení dětí s vyšehradskými pověstmi.

AUGUSTA, Pavel. Vyšehrad. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. 143 s. ISBN 80-86098-34-6

BILIÁNOVÁ, Popelka. Pověsti vyšehradské. Praha: Dobrovský, 2013. 138 s. Omega. ISBN 978-80-7390-095-3.

JANÁČEK, Josef. Vyprávění o Vyšehradu. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. 283 s., [52] s. obr. příl. Pragensie.

NORBERG-SCHULZ, Christian. Genius loci: krajina, místo, architektura. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. 219 s. ISBN 978-80-7363-303-5.

PULEC, Miloš Josef. Vyšehrad. Praha: ONV Praha 2, 1968. 57, [5] s.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Oponent: Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 19.1.2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Hradec Králové dne 27. 4. 2016

.....

Barbora Nováková

Poděkování:

Děkuji doc. PaedDr. Aleně Zachové, CSc. za odbornou pomoc a podnětné rady při zpracování bakalářské práce. Dále děkuji pobočce Městské knihovny v Praze na Ostrčilově náměstí za poskytnutí prostor pro výstavu a následnou spolupráci. Také děkuji fotografce Kateřině Novákové za grafické zpracování pověstí pro výstavu. Děkuji rodině a přátelům za podporu.

Anotace

NOVÁKOVÁ, Barbora. Genius loci Vyšehradu v jeho pověstech. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 65 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce se věnuje vyšehradským pověstem a geniu loci Vyšehradu. Teoretická část se týká faktických specifíků Vyšehradu a specifíků vyšehradských pověstí. Zabývá se především autory, kteří se vyšehradským pověstem věnovali. Práce se snaží přiblížit, jak tito autoři k pověstem přistupovali a jak je dále zpracovávali. Po teoretické části následuje praktická část. V praktické části jde o vytvoření výstavy, jejímž cílem je seznámení dětí s vyšehradskými pověstmi.

Klíčová slova

Pověst, Vyšehrad, výstava, knihovna

Anotation

NOVÁKOVÁ, Barbora. Genius loci of Vyšehrad in his legends. Hradec Králové: Faculty of Education, University Hradec Králové, 2016. 65 s. Bachelor Thresis

Bachleor thesis is focused on ledengs of Vyšehrad and genius loci of Vyšehrad. Theoretical part concern factual specifics of Vyšehrad and specifics of Vyšehrad legends. This part is primarily dedicated to authors, who deals with legends of Vyšehrad. Bachleor thesis is trying to present how these authors approach to work with legends a how they compile the legends. After theoretical part follows practical part. The practical part is about the preparation of exhibition. The main goal of exhibition is approach legends of Vyšehrad to children.

Keywords

Legend, Vyšehrad, exposition, library

Obsah

Úvod	1
1. Specifika Vyšehradu	3
1.1 Nejstarší historie	3
1.2 Vyšehrad jako panovnické sídlo	4
1.3 Vyšehrad a jeho proměny	5
1.4 Vyšehradský hřbitov	7
1.5 Významní vyšehradští probošti	8
2. Pověst	10
3. Specifika vyšehradských pověstí	13
3.1 Kosmas	15
3.1.1 Kosmasovo zpracování vyšehradských pověstí	16
3.2 Dalimil	17
3.2.1 Dalimilovo zpracování vyšehradských pověstí	17
3.3 Přibík Pulkava z Radenína	18
3.3.1 Pulkavovo zpracování vyšehradských pověstí	19
3.4 Václav Hájek z Libočan	20
3.4.1 Hájkovo zpracování vyšehradských pověstí	21
3.5 Rukopisy královédvorský a zelenohorský	22
3.5.1 Vyšehradské pověsti v Rukopise královédvorském a zelenohorském	24
3.6 Josef Svátek	25
3.6.1 Svátkovo zpracování vyšehradských pověstí	26
3.7 Julius Zeyer	27
3.7.1 Zeyerovo zpracování vyšehradských pověstí	29
3.8 Alois Jirásek	31
3.8.1 Jiráskovo zpracování vyšehradských pověstí	33
3.9 Popelka Biliánová	34
3.9.1 Biliánové zpracování vyšehradských pověstí	36
3.10 Zpracování pověstí ve 20. Století	37
3.10.1 Wenigovo zpracování vyšehradských pověstí	37
3.10.2 Cibulovo zpracování vyšehradských pověstí	38
4. Plánování a realizace výstavy	39
4.1 Výběr místa konání výstavy	39

4.2	Postup výběru pověstí	40
4.3	Grafické zpracování	43
4.4	Instalace	44
4.5	Financování	45
4.6	Propagace	46
5.	Zhodnocení výstavy	48
5.1	Způsob zjištění	48
5.2	Zpětná vazba	48
5.3	Celkové hodnocení.....	52
6.	Další možné směřování výstavy	53
Závěr		55
Seznam literatury		57
Přílohy		60

Úvod

Genius loci je římský pojem, který označuje ducha místa. V knize Norgberga–Schulze¹ se píše, že každá nezávislá bytost má svého génia, svého ochranného ducha. Takový duch dává lidem i místům život a určuje jejich charakter či povahu. Bez pochyby má i Vyšehrad výrazného genia loci a netvoří ho pouze architektonické památky a uklidňující výhled na pražské panorama. Na Vyšehradě lze pocítit něco navíc. Je zde cítit podvědomí o tom, že historie místa spadá až do dávné minulosti, která je zahalena závojem pověstí. Jsou to právě pověsti, které vytváří na Vyšehradě zvláštní neuchopitelnou atmosféru.

Tématem bakalářské práce jsou vyšehradské pověsti a genius loci Vyšehradu v pověstech. Toto téma jsem si vybrala z důvodu osobního, protože pod Vyšehradem bydlím. I přesto, že na tomto místě žiji celý svůj život, měla jsem o něm jen povrchní informace. Cílem práce je vytvořit ucelený obraz o nejznámějších autorech, kteří se pověstmi zabývali a představit místo tak, jak jej známe z pověstí.

V teoretické části ve zkratce představuji Vyšehrad, jeho proměny a významné historické památky a osobnosti. Podklady pro zpracování této části jsem čerpala z populárně naučné knihy od Pavla Augusty.² Díky této publikaci jsem si udělala ucelený obraz o Vyšehradě a konkrétní místa jsem si lépe spojila se svými dosavadními znalostmi. Pro doplnění informací o historickém kontextu a dějinách místa jsem navštívila stálou expozici Historické podoby Vyšehradu, která je umístěná v gotickém sklepě přímo na Vyšehradě. Druhá kapitola teoretické části se zabývá charakteristikou žánru pověsti jako takového.

Největší prostor teoretické části je věnován specifikům vyšehradských pověstí a především autorům, kteří se vyšehradskými pověstmi zabývali. Nejprve jsem se pokusila představit autora, zasadit ho do dobového kontextu a přiblížit jeho tvorbu. Poté jsem se blíže zaměřila na autorovo zpracování vyšehradských pověstí. Pro analýzu

¹ NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. 978-80-7363-303-5. str. 18

² AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. 143 s. ISBN 80-86098-34-6.

pověstí v kronikách jsem čerpala z knihy Josefa Janáčka³. Analýzu mladších zpracování vyšehradských pověstí jsem vypracovala na základě četby děl autorů. Díla jsem se snažila porovnávat s díly předešlých autorů a upozornit tak na rozdíly k přístupu k pověstem a na rozdíly v jejich zpracování. Záběr autorů je od prvního kronikáře Kosmase až po autory konce 20. století. Autory píšící ve 20. století uvádím pouze dva a to z toho důvodu, že jde v této době o nevýraznější zpracování pověstí, ostatní díla se podobají dílům předešlým. Pro představení autorů jsem ve většině případů čerpala z Lexikonu české literatury.

Praktická část bakalářské práce je převážně založena na popisu přípravy projektu v Městské knihovně v Praze. První část se především zaměřuje na přípravu výstavy. Je zde zpracováno téma výběru místa, výběru a zpracování pověstí, grafické zpracování pověstí pro výstavu, instalace výstavy a její financování a propagace. Další část se věnuje zpětné vazbě k výstavě. Pro zpětnou vazbu jsem zvolila formu otázek a osobních konzultací. Cílem bylo klást otázky převážně cílové skupině, pro kterou je výstava určena. V závěru praktické části předkládám možnosti budoucího směřování výstavy nebo jiné alternativy zpracování tématu vyšehradských pověstí.

³ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. 283 s.

1. Specifika Vyšehradu

1.1 Nejstarší historie

Vyšehrad je historická pevnost s hradbami na skále u pravého břehu Vltavy. Součástí Prahy se stal až v roce 1883, kdy byl po jiných pražských čtvrtích přidán k městu. Vyšehrad se stal Prahou VI a byl jí až do roku 1949. Roku 1949 se spojily některé územní části Nového města, Nusle a Královské Vinohrady a společně vytvořili nové pražské území pod názvem Praha 2. Ale ještě před tímto datem můžeme považovat za důležitý krok odpojení Dolního vyšehradského města z poddanství vyšehradské kapituly v roce 1850. Dolní vyšehradské město se tak stalo svobodnou obcí. Historický park Vyšehradu byl v roce 1962 prohlášen za Národní kulturní památku.⁴

Počátky historie Vyšehradu jsou neodmyslitelně spjaté s pověstmi. Ty vyprávějí a oslavují vznik přemyslovského území. Protože se nedochovaly žádné konkrétní důkazy o prvním slovanském osídlení, můžeme se jen dohadovat o pravosti pověstí. Podle pověstí toto místo založil kníže Krok, který hledal nové bezpečnější útočiště, než byl jeho dosavadní hrad Budeč. Po knížeti Krokovi se vlády nad Vyšehradem ujala jeho nejmladší dcera Libuše, která si později vzala za muže Přemysla Oráče. Společně tak vládli českému lidu.⁵

Reálné datování vzniku je podle archeologů velice nesnadné. S velikou rezervou se píše, že to bylo někdy mezi lety 800–900. Existují mnohé dohady o tom, zda byl Vyšehrad založen dříve než Pražský hrad.⁶ „Archeologové se kloní spíše k prvenství Vyšehradu, ale z jejich pramenů bude stěží možno rozdíl ve stáří prokázat naprosto přesvědčivě vzhledem k neutěšenému terénu pro výzkum na Vyšehradě.“⁷

⁴ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 9-10

⁵ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 11

⁶ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 69

⁷ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 69-70

První kronikářský záznam, který už není zaobalený závojem pověstí, se týká roku 1003. Tento záznam pochází od kronikáře Kosmase. „*Kosmas byl prvním známým kronikářem, který zaznamenal českou panovnickou pověst, a zároveň jejím prvním literárním vypravěčem, jehož výklad se nám dochoval.*“⁸ Kosmas ve své kronice přibližuje dobu, kdy byl Vyšehrad sídlem knížete Jaromíra. V této době už na Vyšehradě fungovala mincovna, která byla založena již před rokem 995 knížetem Boleslavem. Denáry ražené v mincovně nám přinášejí skutečné svědectví o existenci Vyšehradu.⁹

V době kolem roku 1000 byl areál výrazně menší, než je tomu dnes. Takovou velikost si zachoval až do 2. poloviny 11. století. V té době si jej za své sídlo zvolil kníže Vratislav II. Vyšehrad se v té době začal měnit z dřevěné pevnosti v kamenný románský hrad. Za vlády Vratislava II. s největší pravděpodobností vznikla románská bazilika sv. Vavřince, která je podle archeologů nejstarší zděnou stavbou na Vyšehradě. Na přelomu 11. a 12. století pak vznikly stavby jako rotunda sv. Martina, bazilika sv. Petra a Pavla a kamenný most vedoucí z akropole přes příkop do baziliky sv. Petra a Pavla. Bazilika sv. Petra a Pavla je dodnes nejrozsáhlejší a nejvýznamnější stavbou v celém areálu Vyšehradu. Během let prošla několika výraznými přestavbami. Ve velice dobrém stavu se také dochovala rotunda sv. Martina. Z nejstarší kamenné stavby baziliky sv. Vavřince jsou dochované pouze základy. Objekty, jako jsou královský palác, rotunda sv. Jana Evangelisty, kostel sv. Klimenta a kaple sv. Máří Magdaleny, jsou doloženy písemnými prameny, ale do dnešních dob se nedochovaly.¹⁰

1.2 Vyšehrad jako panovnické sídlo

Poprvé na krátkou chvíli se Vyšehrad stal panovnickým sídlem v druhé polovině 10. století za knížete Boleslava III. Ten zde zřídil již zmíněnou mincovnu. Boleslav se zasadil o vyvraždění Slavníkovců a tím zajistil Přemyslovcům ústřední vládu nad Čechy. Vyšehrad se stal díky dobrému opevnění a strategickému umístění útočištěm knížete

⁸ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 16

⁹ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 78

¹⁰ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 21

Jaromíra, který byl důležitou osobou v bojích o vládu nad přemyslovským státem. I když Jaromír nepřijal Vyšehrad jako svůj sídelní hrad, zůstal zde až do konce svého života. Největší význam a slávu přinesl Vyšehradu kníže Vratislav II. Díky sporům s vlastním bratrem Jaromírem opustil Pražský hrad a zvolil si jako své sídlo Vyšehrad. Protože se Vratislav II. stal prvním českým králem, panoval pod jménem Vratislav I. Z této doby pochází i významná literární památka *Vyšehradský kodex*. Za jeho vlády začala stavba známé baziliky sv. Petra a Pavla.¹¹

Panovnickým sídlem Vyšehrad zůstával i za vlády knížat Konráda a Soběslava. Soběslav po svém otci pokračoval ve zvelebování Vyšehradu. Roku 1158 byl na Vyšehradě zvolen králem Vladislav II. a ten už definitivně přesouvá panovnické sídlo králů zpět na Pražský hrad. „*Tímto krokem ztratil Vyšehrad pochopitelně na významu, ale ne úplně. Stále tu zůstávala kapitula, jejíž probošti zastávali po staletí mimořádně významný úřad kancléřů Českého království se značným politickým vlivem.*“¹²

1.3 Vyšehrad a jeho proměny

Nové pozornosti se Vyšehradu dostalo až za vlády císaře Karla IV. Císař se hlásil k přemyslovské tradici, tedy k rodu, ze kterého díky matce pocházel. Spolu se založením Nového Města zpevnil Karel IV. i vyšehradské opevnění a Vyšehrad tak zapojil do nových městských hradeb. Dále zde nechal vystavět palác velkého rozsahu a výrazně také přestavěl kostel sv. Petra a Pavla. Karel IV. se také snažil zavést novou korunovační tradici. „*Jedním z nových ustanovení v Karlově řádu byla pout' na Vyšehrad v předvečer korunovace, kde se nastupující panovníci poklonili lýčeným střevícům a brašně Přemysla Oráče, aby si uvědomili, z jakých poměrů pocházejí.*“¹³

Další důležitou událostí se pro Vyšehrad stala bitva na pankrácké pláni. Tato událost zůstává často ve stínu bitvy na Vítkově. Roku 1420 se pražští husité rozhodli nechat vyhladovět vyšehradskou pevnost. Vyšehradští po bitvě opustili pevnost

¹¹ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. 143 s. ISBN 80-86098-34-6. str. 21-23

¹² AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 23

¹³ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 24

a přenechali ji vítězům. Tato bitva znamenala zásadní obrat v českém husitství. „Po ovládnutí Vyšehradu začali husité loupit a ničit vše, na co přišli, nezastavili se ani před královským palácem či chrámy. Z výstavného hradu zůstaly po jejich řádění jen pusté trosky a rozvaliny. Zbourali dokonce i opevnění proti Novému Městu, což se jim zakrátko nevyplatilo. Historie královského Vyšehradu definitivně skončila.“¹⁴

Život zpět na Vyšehrad přinesl až Jiří z Poděbrad, správce a pozdější král. Kvůli bezpečnosti Prahy nechal místo znovu osídlit. Zahájil tak vyšehradskou městskou éru. Novým usedlíkům byly zdarma rozdávány parcely. Vzniklo tak tzv. Horní město a na místě tzv. Psár Dolní město. Na místě bývalého paláce se nestavělo. Na konci 15. století se místu začalo říkat Město hory Vyšehradu. I po novém osídlení nebylo místo nijak veliké, čítalo kolem padesáti domů, víc jich ani nebylo o jedno století později.¹⁵

Po třicetileté válce se ukázalo, že Praha není dostatečně opevněná proti moderním armádám. Podrobný plán nového opevnění z roku 1650 zahrnoval Vyšehrad jako jednu z klíčových obraných pozic. Přestavba hradeb ale souvisela i s vnitřními prostory Vyšehradu. Měly zde vzniknout zbrojnice, kasárny a měla být obnovena královská rezidence. Stavba nového vyšehradského opevnění pokračovala podle toho, jak byly k dispozici peníze. Při těchto přestavbách vznikla zbrojnice, Táborská brána a Leopoldova brána. Přestavby začaly roku 1654 a dokončeny byly kolem roku 1680. Ale i potom stavební inženýři doplňovali hradby o kasematy a podzemní chodby. Pevnost se stala čistě vojenskou záležitostí a součástí pevnosti zůstal pouze kostel sv. Petra a Pavla, do hradeb byl zastaven kostel Stětí sv. Jana a z rotundy sv. Martina se stala prachárna.¹⁶

Na počátku 18. století začala barokní přestavba kostela sv. Petra a Pavla.¹⁷ Roku 1841 se začalo se stavbou nové moderní Cihelné brány. Výstavba této brány s sebou nesla i výstavbu nové silniční komunikace přes Vyšehrad a Pankrác. Od poloviny

¹⁴ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 26

¹⁵ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 27-30

¹⁶ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 33-34

¹⁷ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 34

19. století Vyšehrad přestává být čistě vojenskou pevností, stává se civilnější, a vrací se zpět ke statutu místa, které je zahaleno pověstmi. Vyšehradská kapitula se mohla naplno věnovat svým aktivitám, byla postavena budova nového probošství, románská rotunda byla opravena a vyzdobena malbami. V roce 1885 začala největší přestavba kostela sv. Petra a Pavla, kostel byl přestaven v novogotickém duchu a v takové podobě jej známe dodnes.¹⁸

1.4 Vyšehradský hřbitov

Významnou součástí Vyšehradu je jeho hřbitov. „*Vyšehradský historik V. V. Štěch, veliký znalec a ctitel Prahy, napsal na začátku 70. let minulého století, že Vyšehrad je enklávou minulosti, ticha a čehosi, co nepatří k životu Prahy. Do života Prahy patří vlastně jen svým hřbitovem.*“¹⁹

Historické prameny ukazují, že byl na Vyšehradě hřbitov už v 11. století. V této době se konaly pohřby královské. Kolem roku 1070 zde byla zřízena krypta, která měla sloužit jako místo posledního útočiště Přemyslovců. Ostatky prvního z nich patřili králi Vratislavovi II., po něm následovaly ostatky jeho bratra Konráda I. Brněnského a následně pak ostatky Vratislavova syna Soběslava I. Díky častým přestavbám kapitulního chrámu se přemyslovská krypta v dnešní době nachází někde pod Vyšehradským hřbitovem. Ve středověku měl každý kostel na Vyšehradě svůj hřbitov. Až do dnešních dob vydržel pouze jeden, umístěný vedle kostela sv. Petra a Pavla.²⁰ „*Když v době obrození národa vznikla myšlenka zřídit národní pohřebiště, stal se tedy již mýtický Vyšehrad horkým favoritem. Ve hře byla ještě Budeč, Liběchov a Levý Hradec, ale Vyšehrad, kde odpočíval první český král Vratislav, se jevil jako nejvhodnější.*“²¹

Do dnešní podoby se vyšehradský hřbitov proměnil za probošta Mikuláše Karlacha. Ten přišel s nápadem postavit hřbitovní arkády. „*Korunou vyšehradského*

¹⁸ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 37-38

¹⁹ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 39

²⁰ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 39

²¹ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 40

*pohřebiště měl být a také je Slavín, společná hrobka „pro muže o národ český vysoce zasloužené, svými čin nad jiné vynikající.“*²² Na postavení hrobky věnoval třicet tisíc zlatých přítel probošta Karlacha Petr M. Fischer. Nová přestavba započala v září roku 1889 a trvala čtyři roky. Správu hřbitova a Slavína měl na starost spolek Svatobor, který tuto tradici dodržuje dodnes, výjimkou byla pouze asi dvacetiletá pauza, kdy i Slavín patřil státu.²³

První, kdo byl do národní hrobky pochován, byl spisovatel Julius Zeyer, zatím posledním významnou osobností pochovanou do hrobky je skladatel Oskar Nedbal. V roce 2010 tak Slavín čítal 55 významných osobností včetně žen.²⁴ Na celém vyšehradském hřbitově najdeme vedle literátů, hudebních skladatelů, pěvců, virtuosů a dirigentů i herce a herečky, divadelníky, filmové režiséry, architekty, sochaře, vědce, politiky a další představitele nejrozumnějších oborů. Jak už nám naznačuje výčet slavných osobností na vyšehradském hřbitově, jde i o místo, kde můžeme najít významná díla výtvarného umění. Nejcennější jsou na hrobech od Josefa Myslbeka, Františka Bílka, Bohumila Kafky, Josefa Čapka, Jan Hány a mnoha dalších.²⁵

1.5 Významní vyšehradští probošti

Během staletí se na vyšehradské kapitule vystřídalo veliké množství proboštů jako představitelů kapituly a správců majetku kapituly. Nejznámější pocházejí z období 19. století, kdy se Vyšehrad znova probouzel k životu, přestával být pevností a stával se symbolem českých dějin. Jedním z nich byl Vojtěch Ruffer. Zasloužil se o zvelebení vyšehradské školy, ale hlavně prozkoumal a srovnal kapitulní archiv a díky tomu mohl napsat a vydat *Historii Vyšehradskou neb vypravování o hradu, o kapitole a městě Hory*

²² AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 42

²³ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 43

²⁴ Slavín, Svatobor. *Slavín, Svatobor* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.slavin.cz/?page=slavin>

²⁵ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 46-48

Vyšehradu u Prahy v král. Českém. Probošt Ruffer celkově povzněl Vyšehrad, pracoval na vylepšení kapituly a pečoval i o výchovu mládeže.²⁶

Následníkem po Rufferovi byl nadšený vlastenec Václav Svatopluk Štulc. Jako probošt pokračoval ve svých literárních činnostech a svou pozornost také zaměřil na zvelebování Vyšehradu. Sám věnoval vlastní finance na přestavbu kostela sv. Petra a Pavla, podporoval myšlenku národního pohřebiště na hřbitově, díky němu se na Vyšehrad dostala původní socha sv. Václava z Václavského náměstí, která byla nahrazena modernější verzí od Myslbeka.²⁷

Třetím významným proboštem se stal Mikuláš Karlach, který se zasloužil především o Vyšehradský hřbitov se Slavinem. Karlach byl politicky činný, působil i jako publicista. Za jeho působení na Vyšehradě proběhly celkové úpravy za pomoci slavného českého sadovníka Františka Thomayera. Také uspořádal kapitulní archiv a knihovnu. Především pak dokončil novogotickou přestavbu vyšehradského chrámu sv. Petra a Pavla. S takovou tváří Vyšehradu, kterou mu vtiskli tito probošti, se setkáváme dodnes. Tato tvář, která jde ruku v ruce s pověstmi o tomto místě, bezpochyby tvoří *genia loci* Vyšehradu.²⁸

²⁶ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 51

²⁷ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 52-53

²⁸ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 53

2. Pověst

Pověst je epický útvar lidové slovesnosti, který se běžně vyskytuje v próze. Některé pověsti můžeme najít i ve verších. Pověst má přiblížit konkrétní skutečnou událost. Text obsahuje zmínky o reálné události, konkrétním místě nebo době. Můžeme se setkat i s pověstmi, kde je vyličena konkrétní historická osoba. Pověst může být doplněna fantastickými rysy, nadpřirozenými bytostmi. Obohaceny mohou být o motivy a symboly. Protože je pověst útvarem lidové slovesnosti, původní autoři nejsou spolehlivě známi.²⁹

„P-i, mohli bychom říci, jsou lidové dějiny čehokoli, dějiny šířené ústním podáním a následkem toho stále méně doplňované, konečně i naprosto přetvořené. Má tedy p. týž duševní kořen jako dějiny, vznikajíc ze stejné potřeby i snahy ducha lidského: zachovati sobě a udržeti paměť toho, co se stalo.“³⁰

Jádrem pověsti je reálný příběh, který díky ústnímu předávání změnil svou podobu a jeho základ je tedy pozměněný. Ústním předáváním se do pověstí dostanou fantastické výklady, které si každý vypravěč upraví dle svého. Proto vzniká obrovské množství variant jedné pověsti. Varianty si jsou často velice podobné.³¹ *„Ústní slovesnost žije nejplnějším životem tam, kde buď celá národní pospolitost, nebo její široké vrstvy neznají písmo. U Nás tomu tak bylo v pravěku a ve středověku, a to nepřímou: přešla do písemnictví, a tak se mohla udržet v povědomí i v době, kdy již v ústním podání odumřela.“³²*

Některé pověsti lze chápat jako záznam skutečné historické události. Skutečným záznamem historické události však nejsou a je třeba vnímat jako uměleckou fikci. Jedná

²⁹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 509

³⁰ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. [Díl] 20. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7203-007-8. str. 353

³¹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 511

³² HRABÁK, Josef. *Úvod do studia literatury*, 1977. str. 8

se především o literární útvar.³³ Obor, který se zabývá zkoumáním pověstí, se nazývá folkloristika.

Pověsti mívají jednoduchý děj, používají jednoduchý a srozumitelný jazyk. V pověstech se nevyskytuje velké množství postav, hlavní hrdina nebývá nijak heroizován. Pozornost je věnována především ději, který má jednoduchou kompozici. Dějová složka má význam pro pochopení dějových a místních reálií. Pověst může mít výchovný charakter a může přinášet mravní ponaučení. U pověsti se předpokládá časový odstup od líčené události.³⁴

Často jsou pověsti srovnávány s pohádkami. Oba žánry patří svým původem do skupiny ústní lidové tradice. Jak už bylo řečeno, jsou pověsti, na rozdíl od pohádek, částečně založeny na reálné události a nutně nemají šťastný konec. V pohádkách je jednoznačné rozvržení dobra a zla. O takové jednoznačnosti v případě pověsti hovořit nemůžeme. Na rozdíl od pověsti pohádka vypráví příběhy, které nejsou skutečné. Rozdíl můžeme hledat i v nadpřirozených jevech a silách. V pověstech jde většinou jen o dočasné odklonění od reality.³⁵

Pověst se může podobat mýtu ve chvíli, kdy líčí zrod nějakého společenství, například národa. V tomto směru je rozdíl mezi mýtem a pověstmi takový, že pověsti nejsou chápány jako posvátné a nejsou spojovány s různými symbolickými významy.³⁶

Pověsti můžeme dělit a několik druhů. Nejpráhlednější dělení je tematické:

³³ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 9

³⁴ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 509-510

³⁵ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 510

³⁶ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 509

- **Místní** - místní pověsti se vztahují ke konkrétnímu místu, popisují nebo odhalují tajemství dané lokality, vznik názvu místa, mohou vysvětlovat původ místních věcí a předmětů. Kategorie místní pověsti se dále dělí:
 - **Etymologické** - pověsti vysvětlují místní názvy.
 - **Etiologické** - pověsti vykládají původ stavebních památek, uměleckých děl nebo nezvyklých přírodních údajů pro svou kulturně-historickou cenu.
 - **Genealogické** - pověsti vykládají historii místních rodů.
 - **Legendární** - pověsti, kde je centrum pozornosti soustředěno na sakrální stavby.
 - **Heraldické** - pověsti, které mají za úkol vysvětlit význam erbů a domovních znamení.
- **Historické** - historické pověsti představují velikou skupinu pověstí. Pověsti se vztahují k určitému období národních dějin a představují významné události nebo osobnosti historie. Pověsti se vztahují ke konkrétní historické události nebo osobnostem. Řadí se sem pověsti o válkách, městech a katastrofách.
- **Démonologické** - fantastické pověsti popisují setkání člověka s nadpřirozenými bytostmi. V těchto pověstech mají zvláštní postavení např. vodníci a čerti, bílé paní.³⁷

Mezi žánry orální slovesnosti patří pověst k těm nejstarším. Objevovala se už v dávných lidských společenstvích. Některé příběhy, se kterými se setkáváme ve *Starém zákoně*, mají charakter pověsti. Velice známé jsou pověsti v antickém dějepisectví. Velikou oblibu měly pověsti také ve středověku, kde vznikaly rozsáhlé cykly a v době romantismu se staly znovu vyhledávaným a oblíbeným žánrem. Literární zpracování pověstí tehdy pomáhalo pěstovat uvědomění národní příslušnosti.³⁸

³⁷ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 510

³⁸ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 511

3. Specifika vyšehradských pověstí

„Na počátku vyšehradských dějin je pověst.“³⁹

Vyšehrad byl vždy místem, které bylo bohaté na události. Tyto události podporovaly lidové vypravování a díky tomu máme veliké množství pověstí o tomto místě. Ve vyšehradských pověstech můžeme najít širokou škálu prvků, které jsou pro žánr typické. Reálné se zde prolíná s fantastickým. Hlavním znakem pověsti je její předávání ústní tradicí. I vyšehradské pověsti byly značně zjednodušeny a postupně se měnilo jejich jádro. Z vysokého počtu vzniklých pověstí jsou nejzajímavější především ty, které se týkají založení Vyšehradu, tedy jeho nejstarších dějin. Pověsti o Vyšehradu byly často zpracovávány a postupně se proměnily ve vynikající literární výtvoř. Díky tomu se vzdalovaly svému reálnému základu a nemůžeme je brát jako skutečný vědecký doklad o historii tohoto místa. Jde však o ojedinělý pramen, který historikové využívat musí, protože jiné starší prameny nejsou dochovány.⁴⁰ *„Ať již to zavinila jakákoli shoda okolností, jisto je, že nejstarší zprávy o Vyšehradu se zachovaly právě v pověstech a jestliže historikové mohli pochybovat o pravdivosti jádra těchto pověstí, nemohli popřít jejich prvenství.“⁴¹* První pověsti o místě se objevují již před rokem tisíc našeho letopočtu. Pověsti velice úzce souvisí s pověstmi o české panovnické tradici. Dokládají, že již v té době byl Vyšehrad unikátním panovnickým sídlem.⁴²

Janáček⁴³ uvádí, že nejstarší historii o vyšehradských pověstech můžeme najít v kronikách od čtyř autorů. Každý z těchto autorů pomáhal získat pověstem svůj literární statut. Jde o kronikáře Kosmase, Dalimila, Přibíka Pulklavu z Radětína a Václava Hájka z Libočan.

³⁹ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 7

⁴⁰ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 10-11

⁴¹ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 11

⁴² JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 11

⁴³ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 13

V období romantismu a národního obrození pověsti získávaly velikou oblibu. V éře romantismu vznikl sběratelský zájem a pověsti byly hojně zpracovávány. Ve středu zájmu se objevily i pověsti týkající se Vyšehradu.⁴⁴ V této době jsou náměty z vyšehradských pověstí zpracovávány básníky Josefem Kollárem a také Josefem Jungmannem. Na Vyšehrad odkazují v básních, které byly zveřejněny v časopise Krok.⁴⁵ Stejně tak se i Vyšehradu věnoval Karel Hynek Mácha. „*Víme, že Mácha sám čerpal bezprostřední inspiraci pro svou tvorbu na Vyšehradě, že jej oslavil v několika básních a nedokončeném dramatu „Bratři“.*“⁴⁶

Významné zpracování vyšehradských pověstí je možné nalézt v *Rukopise zelenohorském* a *Rukopise královédvorském*. To, že jde o padělky rukopisů ze 13. století, dnes již víme. I přesto se staly inspirací pro další umělecká díla. V 80. letech 19. století se pověstmi zabýval Josef Svátek a ve svém díle z roku 1883 *Pražské pověsti a legendy* věnoval jednu kapitolu také pověstem vyšehradským. Po Svátkovi pověsti zpracoval také Alois Jirásek. Vyšehradské pověsti zařadil do svého díla *Staré pověsti české*. Na přelomu století se vyšehradským pověstem věnovala Popelka Biliánová, která Vyšehradu zasvětila velkou část svého života. Její zpracování pověstí je především zaměřené na autorčinu blízkou minulost a je plné strašidel, duchů a nadpřirozených jevů. Námět vyšehradských pověstí použil i Julius Zeyer v epické básni *Vyšehrad*. Pokus o národní epos vydal kolem roku 1880. Ke zpracování díla ho nejspíš inspirovaly právě *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*.⁴⁷ Rukopisy se také inspiroval Zeyerův přítel Jaroslav Vrchlický, společně se dohodli na sepsání příběhů s tematikou dívčí války. Vrchlický vypracoval báseň pod názvem *Šárka*. V 60. a 80 letech 19. století byla tematika Vyšehradu nadále velice živá a v pověstech se inspirovali nejen literáti, ale i výtvarní umělci. V této době vznikla sousoší od Josefa Václava Myslbeka. „*v cyklu Má Vlast, kde symbolu Vyšehradu*

⁴⁴MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. str. 511-512

⁴⁵PULEC, Miloš Josef. *Vyšehrad*. Praha: ONV Praha 2, 1960. str. 45

⁴⁶PULEC, Miloš Josef. *Vyšehrad*. Praha: ONV Praha 2, 1960. 45

⁴⁷AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 54-57

kromě čtyř básní na zmíněné sochy Myslbekovy věnuje i procítěný vlastenecký cyklus „Slzy Vyšehradu“.⁴⁸

V dalších podkapitolách následuje výčet jednotlivých autorů, kteří pověsti zapracovali ve své tvorbě.

3.1 Kosmas

Kosmas byl kanovníkem pražské kapituly a zakladatelem českého středověkého dějepisectví. Pravděpodobně se narodil v roce 1045 a zemřel roku 1125. Vše o jeho životě je známo především z jeho díla. Nejvzácnější, co se po něm dochovalo, je bezesporu jeho *Kronika česká*, která je psaná latinsky. Kronika vznikala přibližně 6 let.⁴⁹

Kosmase můžeme označit za prvního známého kronikáře, který jako první zachytil nejstarší české dějiny a panovnickou pověst.⁵⁰ Jeho kronika je rozdělena na tři části. První část pojednává o nejstarších dějinách, které se udály do roku 1038. Ve druhé části kroniky se věnuje období mezi lety 1038 a 1092. Třetí část je pak věnována kronikářově současnosti. Kniha je ukončena rokem, kdy autor zemřel. Pro své dílo Kosmas čerpal inspiraci v domácích análech, legendách a v pramenech ústního vykládání. Pro popsání doby, ve které žil, už využíval vlastních zážitků a zkušeností.⁵¹

Podle Janáčka⁵² je z kroniky cítit, s jakou chutí si pohrával s textem. Za vzor si vzal historiky antického Říma. Při své práci na kronice se nebál text proložit anekdotami nebo filozofickými úvahami. „Avšak nebyla to zábava samoučelná, jak by se zdálo na první pohled, protože Kosmas zůstával poplatný své době a v této poplatnosti nezapomínal, že jeho kronika bude mít čtenáře. [...] Takovým dílem totiž Kosmova

⁴⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mythy- Selské balady-Má vlast*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. str. 518

⁴⁹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. K-L. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 869

⁵⁰ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 16

⁵¹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. K-L. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 870

⁵² JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 15

*kronika je a její politické ostří je vyjádřeno jednak hlásáním principů feudálního řádu, jednak oslavováním vládnoucího rodu Přemyslovců.*⁵³

3.1.1 Kosmasovo zpracování vyšehradských pověstí

Pověsti o Vyšehradu patří do první části *Kroniky české*. Historie Vyšehradu však není nijak bohatě popsána. „*Pokud jde o Vyšehrad, byl Kosmas nadmíru stručný. Podle jeho vyprávění byl původním sídlem kněžny Libuše Libušín, odkud pronesla svou památnou věštbu o budoucnosti Prahy. (Libušín Kosmas přesně identifikuje jako hrad u lesa, který se táhne ke vsi Zbytečné, a nepřipouští žádný problematický výklad svého textu.) Po smrti Libušině, vypráví Kosmas, se dívky vyzbrojily, bavily se lovem a odmítaly uznávat nadvládu mužů. Jejich smělost byla prý tak veliká, že si vystavěly daleko od Pražského hradu vlastní hrad, který nazvaly podle slova „děvy“ Děvín.*“⁵⁴

Janáček⁵⁵ uvádí, že podle Kosmase vznikl Vyšehrad jako strážný hrad oproti Děvínu. Přestože se Kosmově době již mluví o Vyšehradu, Kosmas ho ve své kronice pojmenoval Chrasten podle chrastí. O válce mezi ženami z Děvína a muži z Chrastenu Kosmas nesděluje žádné bližší informace.

Existují dohady, že si Kosmas celou historii o dívčí válce vymyslel a to prý z toho důvodu, aby vysvětlil původ slova Děvín. Jako další důvod se uvádí, že chtěl posílit význam Vyšehradu nad Pražským hradem. Kosmas byl prvním kronikářem českých dějin a jako takový měl k historickým událostem nejbližší a tím je možné, že zaznamenal reálné jádro pověstí, které se ústním předáváním příliš nezměnilo.⁵⁶

⁵³ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. Str. 15

⁵⁴ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 16

⁵⁵ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 16

⁵⁶ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 17

3.2 Dalimil

Druhým kronikářem na českém území byl Dalimil. Jde o postavu spornou, protože se ve většině případů se uvádí, že první česky psaná kronika má neznámého autora. Autorství nejspíš omylem přiřkl Václav Hájek z Libočan kanovníkovi Dalimilu Mezeříckému. Proto většina výkladů raději hovoří o *Kronice takzvaného Dalimila*.⁵⁷

O Dalimilově životě se dozvídáme především z jeho kroniky. Víme, že šlo o šlechtice, který propagoval politické a světské zájmy. Svou veršovanou kroniku psal na začátku 14. století. Podle klasického středověkého vzoru zpracoval úsek od biblické potopy světa po nastoupení Jana Lucemburského na trůn. Jako inspirační pramen použil především Kosmovu kroniku, dále se opíral o domácí legendy a kronikářské záznamy, které dnes neznáme. Dobu na konci 13. století popisoval z vlastních zkušeností.⁵⁸

Kroniku psal v českém jazyce. Z díla lze vyčíst, že Dalimil měl silné české národní zájmy, propagoval češství a odmítal cizí vládu. Kronika se těšila veliké oblibě, zejména pro svou oslavu staré české šlechty. Nově pojaté dějiny byly srozumitelné a díky českému zpracování se dostaly mezi širší vrstvu. Její obliba trvala dlouhou dobu a největší aktuálnosti nabývala v období po roce 1620 a v době národního obrození.⁵⁹

3.2.1 Dalimilovo zpracování vyšehradských pověstí

Ve své kronice oslavuje českou panovnickou tradici a z toho vyplývá, že i vyšehradskou pověst. Ve srovnání se svým předchůdcem a inspirátorem není v líčení vyšehradských pověstí tak stručný. Na rozdíl od Kosmase Dalimil uvádí celou řadu jmen a jeho děje jsou daleko rozpracovanější. „*Jen srovnání osnovy vyprávění ukazuje, že*

⁵⁷ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. Str. 18

⁵⁸ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 1. A-G . 1. vyd. Praha: Academia, 1985. str. 510- 511

⁵⁹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 1. A-G . 1. vyd. Praha: Academia, 1985. 511

*Dalimil podal rozšířenou obměnu Kosmova textu, ovšem rozšířil tento text velmi výrazně.*⁶⁰

V *Dalimilově kronice* je daleko barvitěji popsána dívčí válka. Posloupnost vzniku významných pražských hradů vysvětluje Dalimil stejně jako Kosmas. Oba říkají, že Vyšehrad vznikl až poslední a měl úlohu strážního hradu proti Děvínu. Dalimil nazývá místo rovnou Vyšehrad.⁶¹

3.3 Příbík Pulkava z Radenína

Příbík Pulkava z Radenína je známý jako kronikář doby Karla IV. Pulkava je o půl století mladší, než takzvaný Dalimil. Víme o něm, že byl farářem v Chudenicích, kde žil na sklonku života do roku 1380. Před tím byl rektorem školy u svatého Jiljí v Praze. Počin sepisování kroniky z něj udělal osobnost, kterou známe i v dnešních dobách. Jeho kronika je dnes známá pod názvem *Česká kronika*. Stejně tak jako u Dalimila se i o Pulkavově životě dozvídáme nejvíce prostřednictvím jeho kroniky.⁶²

Své dílo začal psát v době, kdy české zemi vládl císař Karel IV. Nejprve kroniku psal latinsky, později se pustil i do českého překladu. Janáček⁶³ ve své knize uvádí, že císař Karel IV. dal podnět k tomu, aby Pulkava *Českou kroniku* začal sepisovat. „*Je dosti pravdě podobné, že u kolébky díla stál císař Karel IV. a že Pulkavova kronika nese svým vznikem pečeť plodné karolinské epochy v Praze. Díla této epochy byla císařem záměrně podněcována k tomu, aby se stala přímo nebo alespoň nepřímo oslavou jeho vlády a celého lucemburského rodu.*“⁶⁴

⁶⁰ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 18

⁶¹ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 20

⁶² JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 21

⁶³ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 22

⁶⁴ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 22

Díky podpoře Karla IV. musel Pulkava dbát o to, aby česká panovnická pověst a další události z dějin české země odpovídaly představám císaře. Janáček⁶⁵ dále uvádí předpoklad, že Pulkava pracoval na první části kroniky zcela sám a teprve až do druhé části zasáhl císař. Ten mu poskytl cenné materiály, které do té doby nebyly Pulkavovi známe.

Pulkava psal *Českou kroniku* kolem roku 1374. Dílo se věnuje období, které začíná stavbou babylonské věže a končí roku 1330 smrtí Elišky Přemyslovny, matky Karla IV. Je patrné, že zdrojem pro Pulkavu byla Kosmova *Kronika česká*, *Dalimilova kronika* a František Pražský, který byl jedním z prvních kronikářů Karla IV.⁶⁶

Pulkavovo dílo bylo později v zájmu mnoha badatelů. „*Třebaže P. kronika obsahuje mnoho omylů a nepřesností, platila za autoritativní dílo o českých dějinách, dochovala se v mnoha rukopisech a stala se zdrojem pro další zpracování české historie (Eneáš Silvius, V. Hájek z Libočan, J. Dubravius).*“⁶⁷

3.3.1 Pulkavovo zpracování vyšehradských pověstí

Pokud srovnáme zpracování vyšehradské pověsti se zpracováním předešlých kronikářů, zjišťujeme, že se pověsti zásadně mění. Pulkava předkládá nový příběh o založení Vyšehradu. Podle Pulkavy nezaložil Vyšehrad kníže Krok, ale až dcera knížete kněžna Libuše. Libuše z Vyšehradu vládla a věštila slavnou budoucnost Prahy. Líčení pověsti se dále liší v posloupnosti vzniku pražských hradů. Zatímco Kosmas s Dalimilem píší, že nejdříve vznikl Pražský hrad, po něm následoval vznik Děvína a jako strážný hrad proti Děvínu vznikl až Vyšehrad. U Pulkavy je sled událostí jiný, nejdřív byl založen Vyšehrad, po něm Pražský hrad a následoval Děvín, jako strážný hrad proti Vyšehradu. Pulkavovo vyprávění o průběhu dívčí války se podobá Dalimilově podání. Zásadní rozdíl

⁶⁵ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. Str. 22

⁶⁶ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 3 P-Ř. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. Str. 1171

⁶⁷ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 3 P-Ř. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. str. 1171

tedy vidíme ve vzniku pražských hradů. Rozdíl ve vzniku hradů můžeme přičítat vlivu Karla IV. na kronikáře.⁶⁸

3.4 Václav Hájek z Libočan

Dalším kronikářem, který se ve svém díle zabýval i vyšehradskými pověstmi, byl Václav Hájek z Libočan. Narodil se na konci 15. století a zemřel roku 1550 v Praze. Na svém nejznámějším díle *Kronika česká* pracoval asi 5 let a kronika se těšila velké oblibě až do 19. století.⁶⁹

Během svého života směřoval ke kariéře duchovního. Taková kariéra zajišťovala blahobyt. Václav Hájek z Libočan měl pověst ambiciózního a značně konfliktního člověka. „*Působil jako Farář v Rožmitále, na přelomu 20. a 30. Let získal úřad karlštejnského děkana, současně byl farářem na Tetíně a poté na krátký čas správcem vyšehradské kapituly. Následné zakotvení v úřadu probošta staroboleslavské kapituly mu přineslo hmotné zabezpečení, avšak plněním povinností plynoucích z tohoto postu se Hájek příliš nezatěžoval a ve Staré Boleslavi dokonce ani nesídlil.*“⁷⁰

Ve své době byl známým literátem a díky své *Kronice české* neupadl v zapomnění. „*Označení bestseller pro Hájkovu kroniku je míněno tak komerčně, jako se ho užívá v moderní době. Jeho měřítkem bylo několik českých vydání i vydání německého překladu a konečně i zlidovění četných vypravěčských epizod.*“⁷¹

Inspiraci pro své dílo hledal v dřívějších kronikách od Kosmase, Dalimila, ve Zbraslavské kronice a v díle Příbika Pulkavy z Radenína. Prameny pak dále doplňoval vlastními domněnkami a přesnými detaily. Hájkova kronika popisuje období od příchodu

⁶⁸ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 22-23

⁶⁹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 33

⁷⁰ ČECHURA, Jaroslav. *Falza a podvody české historie*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-010-7. str. 48

⁷¹ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 24-25

Čechů, které je přesně datováno rokem 644, do nastoupení prvního Habsburka na trůn roku 1526.⁷²

Kronika česká byla velice oblíbená po dvě století. Za tak dlouhou oblíbenost kroniky nejspíš může Hájkův smysl pro tvorbu příběhů. Oblíbenost knihy nesrazila ani ostrá kritika osvíceneckého historika Gelatiuse Dobnera. Z vědeckého hlediska *Kronika* v takovém zkoumání neobstála a vyšlo najevo, že Hájek nebyl věrohodným historikem. „*Hájek byl historikem velmi špatným, protože zacházel s historickými fakty s takovou svévolností, jakou nepřipouštěly ani volné zásady renesančního dějepisce. Lhal mnoho a vulgárně a navíc mu chyběl smysl pro celistvou koncepci díla.*“⁷³

I přes kritiku Dobnera si Hájkova *Kronika česká* udržela svou oblíbenost v okruhu veřejnosti až do období romantismu a národního obrození. „*Nabízela totiž nesčetné podněty pro umělecká díla – ať už šlo o historická dramata, romány, povídky, básně, anebo třeba o obrazy s tematikou národní minulosti.*“⁷⁴ *Kronika* se stala inspiračním zdrojem pro malíře Antonína Machka, skladatele Bedřicha Smetanu, spisovatele Aloise Jiráska a inspirací také byla pro *Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský*.⁷⁵

3.4.1 Hájkovo zpracování vyšehradských pověstí

Vyšehradské pověsti jsou v Hájkově kronice popsány velice bohatým jazykem. Autor dokonce přináší nové pověsti, které slavní kronikáři před ním nezpracovali. Přichází s novými souvislostmi a dokonce v kronice uvádí přesná data. V Hájkově kronice je uvedeno, že historie Vyšehradu začíná roku 682. Takové přesné datum ještě nikdo před ním neuvedl a jedná se o důkaz, který Hájka usvědčuje z toho, že si data

⁷²Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 33

⁷³JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 25

⁷⁴ČECHURA, Jaroslav. *Falza a podvody české historie*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-010-7. str. 53

⁷⁵ČECHURA, Jaroslav. *Falza a podvody české historie*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-010-7. str. 53

vymýšlel.⁷⁶ „Moderní historie nezná ze 7. a 8. Století v Čechách více než dvě nebo tři přesná data. Hájek uvádí dat tolik, jako by psal historický kalendář této epochy.“⁷⁷

Oproti svému předchůdci Pulkavovi přenechává Hájek založení Vyšehradu znovu na knížeti Krokovi, ten však nové místo nepojmenoval Vyšehrad, ale Psáry. V Psárech pak byla Libuše zvolena za kněžnu. Libuše nařídila, aby se Psáry přejmenovaly na Libín, z Libína pak Libuše věštila slávu Prahy. Hájkův talent na zajímavé vyprávění dějů se nejvíce projevil při líčení dívčí války. Jméno Vyšehrad pak místo dostává právě v době dívčí války, protože podle Hájkova vyprávění nechal Přemysl Libín přestavět a doplnil ho vysokou věží. Změna, kterou jsme sledovali u Pulkavy, tedy posloupnosti založení pražských hradů, zůstává stejná i u Hájka. Je tedy patrné, že Hájek čerpal většinu informací o Vyšehradě právě z Pulkavovy kroniky, ovšem i od té se odchýlil a to ve vyprávění o konci dívčí války, kde události barvitě líčí a prodlužuje.⁷⁸

Největší rozdíl proti předchozím kronikářům můžeme vidět u pověsti o Horymírovi a Šemíkovi a v pověsti o silném Bivojovi. Jedná se o pověsti zcela nové a Hájek byl prvním, kdo je v českém jazyce zpracoval a takto zachytil. Těmito pověstmi také končí Hájkovo vyprávění o počátcích Vyšehradu.⁷⁹

3.5 Rukopisy královédvorský a zelenohorský

Dnes již s určitostí víme, že se jedná o padělané rukopisy, které mají předstírat původ z 9. - 10. a 13. století. Tyto rukopisy byly dlouho považovány za autentické a měly vliv na obrozenecké umělce. Inspirovali se jimi Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer, Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Josef Mánes, Josef Václav Myslbek a jiní.⁸⁰

Uznání a snaha podpořit obrozenecké úsilí, vedla filologa Václava Hanku k tomu, aby přišel se zásadním nálezem starobylé literární památky. „Oba rukopisy měly doložit

⁷⁶ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 26

⁷⁷ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. str. 27

⁷⁸ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. Str. 26-28

⁷⁹ JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. Str. 28-30

⁸⁰ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 56-57

vyspělost české kultury (a současně nahradit neexistující českou veršovanou epiku podle vzoru ruských bylin a jihoslovanských junáckých písní)“⁸¹

16. 9. 1817 Václav Hanka údajně našel první z rukopisů *Rukopis královédvorský*. Rukopis se skládal ze sedmi pergamenových listů. Text na pergamenech obsahuje šest epických básní, dvě lyrickoepické a šest lyrických básní. Nadpisy naznačují, že jde o pouhé fragmenty. *Rukopis královédvorský* obsahuje nerýmované básně. Epické básně popisují dobu předkřesťanskou až do poloviny 13. století. Většinou se věnují bojům českého národa s nepřáteli. Jednotlivé básně se jmenují *Oldřich a Boleslav*, *O pobití Sasíkov*, *O Vítěství nad Vlasavem - Čestmír*, *O velikém pobití - Záboj*, *O slavném sedání - Ludiše a Lubor*, *O Velkých bojích křesťan s Tatary - Jaroslav*. Lyricko-epické básně se nazývají *Zbyhoň* a *Jelen*. Ty popisují individuální osudy. Lyrické básně se nazývají: *Jahody*, *Kytice*, *Opuštěná*, *Růže*, *Skřivánek*, *Zezhulice*.⁸²

Rukopis zelenohorský byl zaslán jako anonym hraběti F. A. Kolovratovi pro nově založené České muzeum. Na rozdíl od *Rukopisu královédvorského* byl *Rukopis zelenohorský* ihned považován za padělek. Zelenohorský dokument je složen z osmi stran textu, svým jazykem a písmen zapadá do období 9. - 10. století, obsahuje dva zlomky z historické epiky. Původně se *Rukopis zelenohorský* nazýval *Libušin soud*, podle svého obsahu. Teprve roku 1859 získal název *Rukopis zelenohorský*, díky zprávě o místě, kde byl rukopis údajně nalezen. Rukopis našel J. Kovář na Zelené Hoře u Nepomuku. *Rukopis zelenohorský* obsahuje pouze dvě básně a to *Sněm* a *Libušin soud*, svou látkou sahá do nejstarší minulosti, která je opředěná bájemi.⁸³

Kolem *Rukopisu královédvorského* byly dlouhou dobu vedeny rozsáhle polemiky a soudní spory. Královédvorský rukopis byl na začátku přijat jako pravý. „*Rukopisy potvrzující bohaté dějiny českého národa a dokladující vysokou úroveň české kultury již*

⁸¹ KARPATSKÝ, Dušan, *Malý labyrint literatury*. 2. přeprac. vyd. Praha: Albatros, 1997. ISBN 80-00-00527-1. str. 450

⁸² *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 3 P-Ř. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. str. 1329-1331

⁸³ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 3 P-Ř. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. str. 1329-1331

v dávných dobách vzbudily v atmosféře probouzejícího se národního uvědomění obrovské nadšení, z kterého ovšem pramenila i slepá víra.“⁸⁴ T. G. Masaryk společně s Janem Gebauerem museli ještě na konci 19. století dokazovat, že jde v případě *Rukopisu královédvorského a zelenohorského* o padělky. Dnes je již tento fakt potvrzený novými technologickými metodami.⁸⁵

Za tvůrce padělků se pokládají Václav Hanka a Josef Linda. Václav Hanka je považován za písaře a iniciátora. Josef Linda byl velice dobrým přítelem Václava Hanky a ještě rok před Hankovým objevem přišel s nálezem milostné básně *Píseň pod Vyšehradem*. Báseň byla datována do 13. století. Josef Linda se ke spoluautorství *Rukopisů* nikdy nepřiznal. Díky paralelám v jeho básních *Záře* a *Jaroslava* s básněmi z *Rukopisů* je za spoluautora považován.⁸⁶

Ačkoli *Rukopisy* předstírají starý původ, svým poetickým naladěním plně odpovídají preromantickému stylu. Hlásají odvahu proti cizím vlivům a myšlenky národní a osobní pospolitosti. „Do ideového fondu obou děl dále patří přirozená rovnost lidí, humánní soucit, touha po právu a spravedlnosti. Ucelenosti ideové odpovídá jednotnost umělecké stylizace.“⁸⁷

3.5.1 Vyšehradské pověsti v Rukopise královédvorském a zelenohorském

V *Rukopise královédvorském* je Vyšehrad zmíněn pouze v epické básni *O velikém pobití*. Tato báseň vypráví o osudu dvou bratrů, Záboje a Slavoje. Bratři společně bojovali proti cizím vlivům a vnucovanému jinému náboženství, než bylo jejich pohanské. Přímý odkaz na Vyšehrad je v jedné Slavojově promluvě, kde vzpomíná na pěvce Lumíra a jeho zpěv, který dojímal celý Vyšehrad. V celé básni je popsán boj a příprava na něj. Slavní hrdinové Záboj a Slavoj jsou zde líčeni jako schopní a odvážní

⁸⁴ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 56

⁸⁵ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 56

⁸⁶ AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. ISBN 80-86098-34-6. str. 56-57

⁸⁷ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 3 P-Ř. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3. str. 1331

vůdci svých lidí. Bratrům se podařilo odrazit cizí vliv a zůstali u svého pohanského náboženství.

Je jisté, že můžeme sledovat jistou souvislost s dějovou linií a dobou vzniku rukopisu. Báseň má pozvednout národního ducha ve svém čtenáři.

Rukopis zelenohorský se přímo týká Vyšehradu. Rukopis obsahuje báseň *Libušin soud* a malý zlomek básně *Sněm*. Báseň *Libušin soud* líčí příběh o kněžně Libuši, která soudila dva bratry Chrudoše a Šťáhlava ve sporu o dědictví. Starší z bratrů nebyl s rozsudkem spokojen a nechal se slyšet, že by žena neměla vládnout mužům. To byl podnět pro volbu nového vládce. V *Rukopise* je jasně napsáno, že Libuše vládla z Vyšehradu, nejedená se o Libín nebo jiné názvy tohoto místa.

Více informací o nejstarších pověstech Vyšehradu nám *Rukopisy královédvorský a zelenohorský* nesdělují. Nezmiňují se například o Dívčí válce, o Horymírovi a Šemíkovi ani o Bivojovi. Možná je to z toho důvodu, že rukopisy měly vypadat jako fragmenty rozsáhlých kodexů. I přesto jde o díla zásadní, mnohé knihy uvádějí, že to byly právě rukopisy, u kterých se inspirovali pozdější autoři a umělci. Tito umělci nás dnes odkazují přímo na Vyšehrad, příkladem jsou čtyři sousoší od Josefa Václava Myslbeka, která znázorňují Záboje a Slavoje, Přemysla a Libuši, Ctirada a Šárku a Lumíra s písní.

3.6 Josef Svátek

Dramatik, publicista a autor historických próz se narodil v roce 1835 v Praze, kde také roku 1897 zemřel. Tvořil v druhé polovině 19. století. Od 60. let 19. století se věnoval žurnalistice. Pracoval v periodikách Čas, Hlas, Pražských novinách, redigoval Pražský deník a také Pražské noviny. Jeho fejetony se objevily v mnoha dalších periodikách.⁸⁸

Kromě své publicistické práce se věnoval také od 60. let 19. století historické próze. Inspiraci pro ni hledal v českých dějinách 16. a 17. století. Více než historické

⁸⁸ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 S-T. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 432

povídky psal historické romány a byl jedním z prvních, kdo se historickým románům v Čechách věnoval. V románech převažují smyšlené děje. Lexikon české literatury uvádí, že „ve srovnání s V. Benešem Třebízským nebo A. Jiráskem hraje podružnou roli téma a autorův postoj k dějinným událostem.“⁸⁹

Jako redaktor Pražského deníku mohl vydávat své historické prózy časopisecky. Prózy pravidelně publikoval jako přílohu k Pražskému deníku. „Úzké sepjetí s novinami spoluurčovalo tíhnutí jeho próz k transparentním narativním stereotypům; tlak na periodické uveřejňování nezřídka vedl k opakování motivických celků v různých románech i uvnitř téhož textu.“⁹⁰ Přesto byly jeho prózy dlouho oblíbené.

V divadelních hrách se také zabýval historickou tematikou. Svátek jako historik svůj zájem orientoval především na zajímavosti kulturněhistorické. Převážnou část těchto historických kuriozit zaujímají pragensia. Ty byly souhrnně vydány pod názvem *Zlomky z české démonologie*. S A. Rezkem se podílel na *Dějínách Čech a Moravy nové doby*.⁹¹

3.6.1 Svátkovo zpracování vyšehradských pověstí

Zpracování vyšehradských pověstí lze najít v knize *Pražské pověsti a legendy*. Pro pověsti o Vyšehradu je zde určena jedna kapitola. Pověsti jsou psány stručně a Svátek jich představuje celkem osmnáct. Od svých předchůdců se liší především tím, že přináší mnoho nových pověstí. Takové pověsti ještě nikdo neuváděl a netýkají se pouze nejstarší epochy Vyšehradu. Svátkovy pověsti o Vyšehradu jsou seřazeny chronologicky od založení Vyšehradu přes vládu kněžny Libuše na Vyšehradě přes založení nejstarších křesťanských sakrálních staveb po pověst o čertových kamenech.

Nové pověsti, až na jednu, se odehrávají již v křesťanské době. V této době již Vyšehrad tak úzce nesouvisel s českou panovnickou tradicí a pro kronikáře nebyly nové

⁸⁹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 S-T. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 433

⁹⁰ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 S-T. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 433

⁹¹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 S-T. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 433

pověsti o Vyšehradu z hlediska historie českého národa tak důležité. Z tohoto důvodu nebyly pověsti z křesťanské doby dosud zpracovány. V nových pověstech jsou vylíčeny příběhy lidové slovesnosti a osudy nově postavených staveb na Vyšehradě. Jde o pověsti *Kaple sv. Martina na Vyšehradě*, *Poklad knížete Boleslava*, *Založení chrámu vyšehradského*, *Ďábel při stavbě chámu vyšehradského*, *Čertův sloup na Vyšehradě*, *Smlouva s ďáblem*, *Rytíři ve vyšehradské skále*.

Svátek se od svých předchůdců odlišuje právě tím, že Vyšehradu nepřičítá pouze úlohu prvenství v panovnické tradici. Svátek jde ještě dál a ukazuje, že Vyšehrad je stále významným místem, kde genius loci přetrvává.

Své pověsti nevypráví jako souvislý děj. Pověsti jsou rozděleny na jednotlivé podkapitoly. Například kněžně Libuši věnuje Svátek více kapitol. V jedné Libuši popisuje jako hromaditelku pokladů, v druhé vypráví o Libušiných lázních, v další o zahradách a zlatém loži. To, co jeho předchůdci o Libuši zdůrazňovali nejvíce, její věštby, Svátek nezmiňuje. Nepíše ani o dívčí válce.

Svátek u některých pověstí nabízí jejich různé varianty. Jedna je vybrána jako hlavní, další už jsou napsány pod hlavní pověstí menším písmem. Někdy je tímto způsobem zapsána informace, která má pověst nějakým způsobem doplňovat.

Svátek nebyl autorem tak výrazným. Díky němu se zachovaly novější pověsti o Vyšehradu. Tyto pověsti se pak staly cenným inspiračním zdrojem pro další pokračovatele, jako byl Alois Jirásek nebo Popelka Biliánová.

3.7 Julius Zeyer

Prozaik, básník a dramatik žil v druhé polovině 19. století. Narodil se roku 1841 do německy mluvící rodiny a získal i německé vzdělání. Zeyer měl převzít rodinný podnik, proto šel studovat tesařství. Během svého technického učení se věnoval studiu literatury, filozofie a mytologie. Na pražské univerzitě pak studoval soukromě filozofii, filologii, estetiku, starověké kultury a další humanitní obory. Zeyer se vyznačoval znalostí jazyků. Při studiu literatury se především zabýval starou slovesností, věnoval se i moderní evropské literatuře. Všechny nabyté znalosti pak uplatnil ve své tvůrčí práci. Jeho debut, povídka *Krásné zoubky*, se objevil v časopise *Paleček*. Bohužel brzy poznal,

že se literární práci nezvládne uživit. Z tohoto důvodu se rozhodl odcestovat do Ruska a živil se tam jako předčítač a vychovatel. Během té doby nabídl několik povídek do časopisu Lumír. Po roce stráveném v Rusku se Zeyer vrací zpět do Čech.⁹²

Během svého života podnikl veliké množství cest. Cestoval sám nebo se svým přítelem J. V. Sládkem. Žil z renty a na své cesty po světě si vydělával psaním. Udržoval přátelské vztahy s mnoha významnými osobnostmi, mezi které patřili spisovatelé, malíři a pěvci.⁹³ Zemřel po těžké srdeční nemoci roku 1901 a jako první byl pohřben do národní hrobky Slavín na Vyšehradě.⁹⁴

Zeyer byl čelním představitelem Lumírové generace. Díky své novele *Duhový pták* se stal autorem časopisu Lumír. „*Celé Z. dílo, dokládající jeho rozsáhlé vědomosti, se vyznačuje barvitým jazykem, snažícím se postihnout pestré smyslové dojmy (dominantní byly vizuální, především krajinné vjemy) i rozmanitost nálad a pocitů, a do jemných detailů propracovanou kompozici*“⁹⁵ Jeho básně odrážejí milostnou a náboženskou krizi, stesk po domově a kritické společenské postoje. Zeyerovo dílo se vyznačuje širokým záběrem žánrů, témat a motivů.⁹⁶

Zeyer především vynikal ve veršované i prozaické epice. V epice se zabýval tématy z národní české historie, ale i z historie francouzské (*Karolinská epopėja*) a ruské

⁹² *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1715-1716

⁹³ *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8. str. 332

⁹⁴ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1716

⁹⁵ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1717

⁹⁶ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1717

(*Zpěv o pomstě za Igora*). V drobných epických skladbách svému publiku předkládal hodnoty cizích kultur. Epické skladby mají náboženskou a mravní tematiku.⁹⁷

Své první prózy Zeyer publikoval především v časopise *Lumír*. V prózách popisuje postavy měšťanů pohybujících se v aristokratických salónech, podivných domech, klášterech nebo hradech. Jeho prózy mají složitý děj. Zeyer v celé své tvorbě využíval vložených příběhů, retrospektivy a rámcové příběhy s nečekanými zvraty. Zeyer do svých próz promítal myšlenky, kritiku soudobé společnosti, vlastní zážitky a dojmy. Jako první v české próze se věnoval historickému románu z cizího prostředí. Takovým románem je *Ondřej Černyšev* nebo *Román o věrném přátelství Amise a Amila*. Nejvíce se autobiografické prvky promítly do románu *Jan Maria Plojhar*. Tento román byl velice oblíbený a stal se inspirací pro mladou generaci.⁹⁸

Jako dramatik se hlásil k tradici antického a klasického dramatu. Po vzoru Sofokla, Aischila, Shakespeara nebo Calderona napsal hry *Stará historie*, *Dona Sanča*, *Bratři*, *Lásky div*. Také vytvořil cyklus her, který měl být doplňkem k jeho české epopeji. Obsahuje hry *Libušin hněv*, *Šárka*, *Neklan*. Asi nejznámější hrou je lyrická pohádka *Radúz a Mahulena*.⁹⁹

3.7.1 Zeyerovo zpracování vyšehradských pověstí

Zeyerův cyklus *Vyšehrad* je pokus o národní epos. Pro cyklus Zeyer využil znalost domácích i cizích mýtů, pověstí a pohádek. Podle Lexikonu české literatury¹⁰⁰ se inspiroval i v homérských eposech a především v *Kronice české* od Václava Hájka z Libočan. Nejstarší národní mytologii propracoval do detailů, uvádí zde i polobožský

⁹⁷ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1717

⁹⁸ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1718

⁹⁹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1718-1719

¹⁰⁰ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1717

původ hlavních hrdinů. Cyklus *Vyšehrad* je rozdělený na pět epických částí. Jednotlivé části se jmenují *Libuše*, *Zelený vítěz*, *Vlasta*, *Ctirad* a *Lumír*. Zpracovává časový úsek od vlády kněžny Libuše po konec dívčí války.

Cyklus vznikl na popud Jaroslava Vrchlického. Vrchlický se Zeyerem se společně domluvili, že literárně zpracují pověst o Ctiradovi a Šárce. Vrchlický vypracoval báseň pod názvem *Šárka* a Zeyer báseň *Ctirad*. Zeyer nakonec nezůstal pouze u jedné básně a rozhodl se zpracovat celý cyklus básní s vyšehradskou tematikou. Básně jsou psány v nerýmovaných verších. Cyklus vznikl na přelomu 70. a 80. let 19. století. Podle Riedelbauchové¹⁰¹ se Zeyer pro tento cyklus mimo jiné inspiroval i u *Rukopisů královédvorského a zelenohorského*.

I v epickém cyklu *Vyšehrad* se setkáváme s postupy, které jsou pro Zeyera typické. Děje jednotlivých básní mají množství vložených příběhů. Báseň *Libuše* je v tomto směru asi nejkomplikovanější a obsahuje osm vložených příběhů, ty mají stejnou důležitost pro pochopení jako hlavní děj. V takových vedlejších příbězích se retrospektivně dozvídáme o původu hlavních postav a jejich poslání. S komplikovaností vedlejších příběhů se už nesetkáváme u druhé básně cyklu *Zelený vítěz*. Báseň vypráví příběh o Libušiných sestrách. Objevuje se zde příběh o Bivojovi, ale ten ustupuje do pozadí před příběhem o Zeleném vítězi, milenci sestry Tety. S takovým zpracováním se nikde v předchozích pracích nesetkáváme. Zeyer tímto příběhem odkazuje ke starověké mytologii. Báseň *Vlasta* také není nijak komplikovaná a obsahuje pouze dva vložené příběhy. Podle Riedelbauchové¹⁰² zde dominuje motiv smrti. Báseň *Ctirad* je stejně komplikovaná jako první báseň *Libuše*. Vedlejší příběhy téměř zastiňují příběh hlavní. Báseň *Lumír* je dovětkem celého cyklu. Jsou zde shrnuty nejdůležitější motivy z celého cyklu, až na

¹⁰¹ ZEYER, Julius. *Vyšehrad/Troje paměti Víta Choráze*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-331-9. str. 279

¹⁰² ZEYER, Julius. *Vyšehrad/Troje paměti Víta Choráze*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-331-9. str. 270-279

báseň *Zelený vítěz*, ta vznikala později. Objevují se zde motivy zkázy, zmaru a zániku starého světa.¹⁰³

*„Zeyerův Vyšehrad, zapadající do dobového pěstování českého mýtu (v tomto směru působilo celým pojetím, vnitřní výzdobou a od r. 1883 zčásti i repertoárem Národní divadlo), se za autora života dočkal trojího vydání.“*¹⁰⁴

Zeyerův cyklus se od ostatních zpracování odlišuje především svými propracovanými ději. Zeyer zachází do detailů o původu použitých postav. *„Zeyer ve Vyšehradu, díle lumírovsky nadneseném, složitě básnický komponovaném a aristokraticky vznešeném, nakládá s pověstí volně a přetváří ji k obrazu svému,“*¹⁰⁵ Národní epos předkládá jak pověsti, které mohou být chápány jako doklad o nejstarší historii Vyšehradu, tak i pohled do pohádek, mýtů a snových scén. Právě tyto pohledy do pohádek, mýtů a snových vjemů jsou tím, čím se Zeyerovo zpracování odlišuje od ostatních.¹⁰⁶

3.8 Alois Jirásek

Prozaik a dramatik Alois Jirásek se ve svém bohatém díle také zabýval nejstarší panovnickou tradicí naší země. Jiráskova známe především jako autora historických povídek a románů, románových cyklů a historických dramat. *„V jeho díle vrcholí obrozenecká tradice české literatury a zároveň se zakládá tradice novodobé realistické historické prózy, opírající se o znalost pramenů, dobově příznačné postavy a autopsii*

¹⁰³ ZEYER, Julius. *Vyšehrad/Troje paměti Víta Choráze*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-331-9. str. 276

¹⁰⁴ *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8. str. 333

¹⁰⁵ ZEYER, Julius. *Vyšehrad/Troje paměti Víta Choráze*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-331-9. str. 288

¹⁰⁶ ZEYER, Julius. *Vyšehrad/Troje paměti Víta Choráze*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-331-9. str. 288

*zobrazovaných míst.*¹⁰⁷ Dílo Aloise Jiráska bylo znovuobjevováno především v těžkých dobách českého národa, například mezi světovými válkami a po nich.¹⁰⁸

Narodil se v roce 1851 v Hronově do staré selské rodiny. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové. V mládí projevoval veliký talent a vztah k výtvarnému umění, ale kvůli finanční náročnosti tohoto studia zvolil studium dějin na filozofické fakultě v Praze. Zájem o literaturu zdokonaloval studiem české literatury a literatur slovanských. Prošel si kariérou suplenta na gymnáziu v Litomyšli, po závěrečných zkouškách na fakultě se stal řádným učitelem, roku 1880 se stal profesorem. Později byl přeložen na pražské gymnázium. Během této doby svou pedagogickou práci doplňoval literární činností a napsal známý román *Psohlavci*.¹⁰⁹

První veřejné vystoupení učinil roku 1917, kdy jako jeden z prvních podepsal Manifest českých spisovatelů. V roce 1920 byl zvolen do senátu.¹¹⁰

Na počátku své tvorby se věnoval českým historickým prózám. V takových dílech je stále vidět vliv romantického uchopení děje. Teprve v pozdějších dílech můžeme sledovat propracovanější umělecky vyzrálé texty, které jsou realističtěji zaměřené. Vrcholná Jiráskova díla vznikala v 80. letech 19. století a podařilo se mu v nich mistrně sladit individuální osudy hrdinů s reálnými historickými událostmi. Pro své romány studoval *Dějiny* od Palackého a historické prameny, ze kterých pak čerpal například archaické výrazy. Takové výrazy pak dokreslovaly popis doby, ve které se příběhy

¹⁰⁷ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 542

¹⁰⁸ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 543

¹⁰⁹ *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8. str. 337-338

¹¹⁰ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 543

odehrávaly. Období, které nejčastěji zpracovával, bylo období husitství a národního obrození. Jde o období, kdy národ vystupuje výrazně do popředí.¹¹¹

Realistická snaha podat co nejpodrobnější záběr líčené historické události vedla Jirásku k tvorbě románových cyklů. Vznikly takové cykly jako *F. L. Věk*, *U nás*, *Mezi Proudý*, *Proti všem*, *Bratrstvo* a nedokončená bilogie *Husitský král*. Jeho samostatný román *Temno* se pokládá za dílo nezdařilejší a podává nám nejucelenější obraz o pobělohorském období.¹¹²

V Jiráskově dramatické tvorbě také mají převahu historická témata. Psal veselohry i tragédie. Z veseloher jsou známé hry *Magdalena Dobromila Rettigová* nebo *Kolébka*. I v dramatické tvorbě použil větších celků a napsal trilogii *Jan Hus*, *Jan Žižka* a *Jan Roháč*. V této trilogii popsal zrod i pád husitského hnutí. Hra *Lucerna* se liší svým zaměřením, jde o drama s pohádkovými motivy. Výrazně pak do dalšího vývoje dramatu zasáhl hrami *Vojnarka* a *Otec*.¹¹³

3.8.1 Jiráskovo zpracování vyšehradských pověstí

Jiráskovo dílo, kde se setkáváme s pověstmi o nejstarším Vyšehradu, se jmenuje *Staré pověsti české*. „*Mládeži byly určeny Staré pověsti české, které přerostly své původní poslání a staly se pro svou vypravěčskou poutavost a poetické kouzlo nejoblíbenějším svodem národních pověstí z předdějinné i historické doby naší existence*,”¹¹⁴ Pověsti napsal v roce 1894. Kniha začíná příběhem o příchodu praotce Čecha a končí starobylými proroctvími dávné Sibylly a proroctvím o blanických rytířích. Podle Janáčkové¹¹⁵

¹¹¹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 544

¹¹² *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 544

¹¹³ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 544

¹¹⁴ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2. str. 544

¹¹⁵ *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8. str. 345

zpracování Jiráskových *Starých pověstí českých* slouží jako náhrada za *Rukopis královédvorský a zelenohorský*. V té době byly už oba rukopisy označeny za padělky.

Vyšehradským pověstem je věnována téměř celá první část *Starých pověstí českých*. První část se věnuje době předkřesťanské. Popisuje především příchod praotce Čecha do české země, jeho nástupce Kroka a jeho dcery. Kníže Krok je podle Jiráskových pověstí zakladatelem Vyšehradu. Z Krokových dcer se nejvíce věnuje kněžně Libuši, jejím proroctvím, pokladům a jejímu manželovi Přemyslovi. Do *Starých pověstí českých* jsou zařazené i pověsti *O Bivojovi* a *O Křesomyslu a Horymírovi*. Z posledních dvou uvedených pověstí se dá soudit, že se inspiroval v *Kronice České* od Václava Hájka z Libočan. Jirásek neopomíjí ani příběh o dívčí válce. Přidává i nové vyprávění o knížeti Neklanovi, který vládl z Vyšehradu. Poslední dvě pověsti v první části *Starých pověstí českých* pod názvy *Ludská válka* a *Durynk a Neklan* se Vyšehradu přímo netýkají. Vystupuje zde postava knížete Neklana, který z Vyšehradu vládl, ale popisované události se přímo na Vyšehradě neodehrávají. V závěru první části se Jirásek pouze zmiňuje o místě, kam byla pohřbívána knížata a znovu tak odkazuje na Vyšehrad.

Jiráskovo zpracování pověstí lze přirovnat ke zpracování pověstí od předešlých kronikářů. Kronikáři se zaměřují na širší oblast a pověsti na sebe chronologicky navazují. Některé pověsti, které Svátek s Biliánovou rozdělili na jednotlivé úseky, Jirásek spojuje do jednotného vyprávění a vytváří tak ucelenější obraz. Příkladem mohou být pověsti o kněžně Libuši. Svátek a Biliánová je dělí na kratší úseky: *Libušin hrad*, *Libušiny zahrady*, *Libušiny poklady* atd. Jirásek tyto jednotlivé pověsti shrnuje do většího celku *O Libuši*. Tento postup ho právě více přibližuje k dřívějším kronikářům. Jirásek se nezabývá novějšími pověstmi, s jakými se můžeme setkat u Biliánové a Svátka, proto ve *Starých pověstech českých* nenajdeme pověst o čertově sloupu, o pěvci Lumírovi nebo o rytířích ve vyšehradské skále. Jirásek zde podal ucelený obraz o počátcích českého národa.

3.9 Popelka Biliánová

Nejvíce je s Vyšehradem a jeho pověstmi spojována autorka Popelka Biliánová. Na Vyšehradě jí patřil malý domek mezi Tábořskou a Leopoldovou bránou. Jméno Popelka je pseudonym, vlastním jménem se jmenovala Marie. Pseudonym Popelka si

zvolila podle svého rodného příjmení Popelková. Narodila se do kupecké rodiny, která žila v Králově Dvoře u Berouna. V patnácti letech se Biliánová přestěhovala do Prahy, kde studovala a působila jako vychovatelka.¹¹⁶

Dnes autorku známe především díky jejím knihám. Mimo své spisovatelské činnosti se věnovala také sociální výchově. Popelka Biliánová je spojována především s ženským hnutím. Zaměřovala se hlavně na kulturní angažovanost žen všech věkových kategorií. Biliánová je považována za zakladatelku dívčího skautingu, z jejího podnětu vznikl první dívčí oddíl v Chotouni. Stala se také zakladatelkou organizované společnosti Dívčí ústředí. Cílem společnosti byla organizace zájmových aktivit a kroužků pro dívky. V rámci Dívčího ústředí byla Biliánová jeho předsedkyní. Zabývala se folklórními průzkumy, pořádala vycházky, přednášky a napsala několik aktovek a dětských her pro pořádané besídky.¹¹⁷

Z činnosti pro Dívčí ústředí je zřejmé, že se Biliánová zajímala o folklór. Tento zájem pronikl i do její tvorby. Čerpala především z historické prózy i z folklóru. „*Folklorní zájem vedl B. k zapisování pražských pověstí a zejm. vyšehradských pověstí podle ústního lidového podání a inspiroval ji i k tvorbě pověstí původních.*“¹¹⁸

Biliánová využívá všech charakteristik, které jsou pro daný žánr typické. Nelze jí upřít smysl pro detail a historické zpracování, přesto většina jejích děl působí naivně. Svou literární folklorní dráhu začala drobnými prozaickými pracemi, pro které je specifická perfektní znalost maloměstského prostředí i prostředí venkova. Mezi její nejznámější prózy patří: *Do panského stavu*, *V panském stavu*, *Pod selský krov*, *Paní*

¹¹⁶ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 1. A-G . 1. vyd. Praha: Academia, 1985. str. 233

¹¹⁷ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 1. A-G . 1. vyd. Praha: Academia, 1985. str. 233

¹¹⁸ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 1. A-G . 1. vyd. Praha: Academia, 1985. str. 233

Katinka z Vaječného trhu. František Cimler její prózy zdramatizoval a tím získaly větší oblibu.¹¹⁹

3.9.1 Biliánové zpracování vyšehradských pověstí

Středobodem jejích aktivit stále zůstával Vyšehrad. Všímal si, že mizí paměť o tomto místě. Aby tuto paměť, tyto vzpomínky uchovala, začala na začátku století sepsávat vyšehradské pověsti.¹²⁰ Jedná se o ojedinělý soubor, který se zajímá pouze o pověsti Vyšehradu. Popelka Biliánová představuje 63 pověstí týkajících se tohoto místa. Především soubory pověstí od jiných autorů líčí vyšehradské pověsti v jedné z mnoha kapitol o pověstech, ať už českých nebo pouze pražských. Popelka Biliánová se zajímala především o ty pověsti, které dosud žily v ústech lidí žijících na Vyšehradě nebo kolem Vyšehradu. Zachycuje tedy příběhy, které místní lidé slyšeli nebo dokonce na vlastní kůži zažili. Tak oživaly nejstarší vyšehradské mýty, ale i pověsti plné strašidel a podivných jevů.

Z četby knihy *Pověsti vyšehradské* vyplývá, že se raději zaměřovala na události, které byly nedávné. V knize naprosto převažují pověsti o strašidlech a nezvyklých zjeveních nad pověstmi, které zachycují historii nejstaršího Vyšehradu. Pověsti nejsou chronologicky seřazeny. Proto najdeme pověsti o kněžně Libuši takřka uprostřed a pověst o barokní jezdecké soše svatého Václava je hned první pověstí v souboru.

Biliánová často odkazuje na svého předchůdce Svátka. V jejích pověstech je patrné, že se Svátkovými pověstmi inspirovala. Jde ale ještě dál a přináší nové pověsti. V některých pověstech kritizuje Svátkovo zpracování a předkládá nová pojetí příběhů. Svátek zpracoval výrazně méně vyšehradských pověstí. V porovnání s ním Biliánová zpracovává pověsti a motivy v zásadě stejné, ale na rozdíl od Svátka se nezabývá pověstí o založení Vyšehradu, o věži Neklance a o Boleslavově pokladu.

¹¹⁹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 1. A-G . 1. vyd. Praha: Academia, 1985. str.233

¹²⁰ BILIÁNOVÁ, Popelka. *Pověsti vyšehradské*. Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 978-80-7390-095-3. str. 6

Prostřednictvím pověstí Popelky Biliánové se můžeme dozvědět o samotném životě na Vyšehradě a jeho podhradí. V jejích pověstech se setkáváme s postupem, který je pro žánr typický. Opravdový reálný život se tu střetává s fantastickými motivy a tak tvoří obrázek o tomto místě, vytváří ducha místa, bez kterého si nedokážeme Vyšehrad přestavit.

3.10 Zpracování pověstí ve 20. Století

Ve 20. století byly pověsti znovu objevovány a Popelka Biliánová měla své pokračovatele. Nejvýrazněji zpracovali vyšehradské pověsti Václav Cibula a Alois Wenig.

Oba zmínění autoři se vyprávění pověstí věnovali v rámci větších celků pověstí. Ke zpracování nepřistupují jako Biliánová. Pověsti o Vyšehradu jsou součástí díla o pražských nebo českých národních pověstech. Zpracování se v zásadě shodují s jejich předchůdci a v porovnání s nimi nepřinášejí nové informace. Jedinou odlišností může být pojmenování pověstí a jejich členění do kapitol. Příkladem je porovnání zpracování pověstí o nadpřirozených zjeveních na Vyšehradě v díle Biliánové a Cibuly. Biliánová každému nadpřirozenému zjevení věnuje samostatnou kapitolu. Na rozdíl od Biliánové, Cibula taková zjevení pouze shrnuje a zmiňuje se o nich v kapitole pod názvem *O vyšehradském pokladu*.

3.10.1 Wenigovo zpracování vyšehradských pověstí

Prozaik Adolf Wenig se Vyšehradem a jeho pověstmi zabývá v rámci většího celku. S vyšehradskými pověstmi se setkáváme v díle *Staré pověsti pražské* a Vyšehradu je věnována jedna z posledních kapitol. Zpracovává stejná témata jako jeho předchůdci. Vyšehradským pověstem se věnuje v devíti kapitolách a dvou podkapitolách. Z četby pověstí lze usoudit, že se inspiroval především díly od Biliánové, Jiráska a Svátka. Pro zpracování pověstí a mýtů vycházel z důkladného studia národních pověstí a národní historie. Podle Lexikonu české literatury¹²¹ se jeho zpracování pověstí vyznačovaly

¹²¹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1603

poutavým vyprávěním. Dále Lexikon české literatury¹²² uvádí, že při zpracování pověstí navazoval na Svátka a Jiráska. Vytvářel cykly pověstí lokálních, regionálních i národních.

3.10.2 Cibulovo zpracování vyšehradských pověstí

Zpracování vyšehradských pověstí od Václava Cibuly je součástí knihy pod názvem *Pražské pověsti*. První kapitolou díla je *Vyšehrad*. V pověstech zpracovává úsek od založení Vyšehradu knížetem Krokem po pověst s čertovými kameny. Z četby se dá usoudit, že se pro mnohé pověsti inspiroval v dílech Aloise Jiráska a Popelky Biliánové.

¹²² *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3. str. 1603

4. Plánování a realizace výstavy

Praktickou částí mé bakalářské práce je vytvoření výstavy o vyšehradských pověstech. Výstava je primárně určená pro děti prvního stupně základní školy. Cílem výstavy je děti seznámit s vyšehradskými pověstmi, popřípadě pověsti znovu připomenout.

4.1 Výběr místa konání výstavy

Při volbě místa konání jsem především chtěla volit lokality, které jsou blízko Vyšehradu. Prioritou bylo, aby zde byla vysoká návštěvnost dětských návštěvníků. Na počátku jsem měla dvě varianty. První variantou byla Základní škola Vratislavova 13, která se nachází přímo pod Vyšehradem, druhou variantou byla Městská knihovna v Praze a její pobočka na Ostrčilově náměstí. Nakonec jsem zvolila druhou variantu, především proto, že se jedná o prostor, kde se setkávají žáci z více základních škol. Přestože je výstava primárně určená dětem, myslím si, že by mohla zaujmout i dospělé návštěvníky. Městská knihovna se mi tedy zdála vhodným místem pro konání akce tohoto typu.

Zařízení, jako je Městská knihovna v Praze, obvykle pořádá kulturní akce, jako jsou besedy, výstavy, promítání filmů, autorská čtení aj. Projekt má tedy šanci se dostat mezi širší vrstvu návštěvníků a knihovna je na podobné akce zvyklá.

Z výše uvedených důvodů byla mou první volbou knihovna. A druhou možnost, tedy konání výstavy v základní škole, jsem zvažovala jako náhradní řešení. V polovině listopadu 2015 jsem osobně zašla do zmiňované pobočky městské knihovny a zeptala jsem se jedné z knihovnic na možnost pořádání výstavy. Ve stručnosti jsem ji seznámila se svým nápadem a sdělila jí, že jde o součást bakalářské práce. Knihovnice reagovala velice nadšeně a nápad se jí líbil. Sdělila mi, že se na možnost konání výstavy informuje na ústředí knihovny a následně mě kontaktuje. Nechala jsem ji svoji e-mailovou adresu.

Knihovnice mě kontaktovala do čtrnácti dnů e-mailem. Ve zprávě si znovu ověřovala můj zájem o konání výstavy. Zároveň mě požádala o napsání krátké informace o výstavě. Na e-mail jsem odpověděla obratem a znovu jsem připomněla náplň výstavy,

její cíle, pro koho je výstava primárně určena a v závěru e-mailu jsem nabídla, že mohu kdykoli osobně přijít do knihovny a výstavu konzultovat.

Při osobní konzultaci jsme si s knihovnicí Ilonou Šourkovou znovu ujasnily, o jaký typ výstavy půjde. Knihovnice mi ukázala prostor, kde bude výstava umístěna. Jako výstavní plochy má místní městská knihovna zřízené dva výstavní paravany. Tyto paravany jsou umístěné před vstupem do dětského oddělení v knihovně. V té době tam již probíhala jedna výstava. S knihovnicí jsme konzultovaly nejvhodnější termín zahájení a ukončení výstavy. Nakonec jsme domluvily termín konání na měsíc březen. Výstava začala 1. března 2016 a končila 31. března 2016, po domluvě s knihovnicí bylo možné konání výstavy prodloužit na dobu neurčitou. Upozornila mě, že měsíc před začátkem výstavy musím odevzdat plakát. Nabídla mi, že plakát může knihovna udělat sama nebo jej vytvořím já. Rozhodla jsme se, že plakát k výstavě vytvořím sama, aby ladil s celkovým vzhledem výstavy.

Touto osobní konzultací, která probíhala v prosinci, byla ukončena komunikace v roce 2015.

Na konci ledna 2016 jsem zaslala konečnou podobu plakátu. Plakát jsem zaslala na e-mail, přes který jsme spolu s knihovnicí komunikovaly v předešlém roce. Obratem mě informovala, že plakát předá výtvarnicím městské knihovny a výsledek mi zašle zpět na e-mail. Plakát mi přišel po deseti dnech. Výtvarnice přidaly na plakát logo Městské knihovny v Praze a QR kód. Dále jsme se domlouvaly na dalších organizačních věcech. V e-mailové konverzaci jsme konzultovaly tisk obrázků a finální instalaci výstavy.

4.2 Postup výběru pověstí

Při výběru pověstí jsem se chtěla zaměřit na ty pověsti, které jsou nejznámější. Pro zpracování pověstí na výstavu jsem vycházela z děl Aloise Jiráska, Josefa Svátka a Popelky Biliánové. Zpracování pověstí od těchto autorů jsem si pečlivě přečetla a následně je porovnávala. Většinou jsem vybírala pověsti, o kterých se zmiňují všichni uvedení autoři a pak doplnila ty zajímavé. Pověstí jsem vybrala celkem deset. Rozhodla jsem se pro pověsti: *Založení Vyšehradu*, *Kamenný stolec Přemyslovců*, *O Libuši*, *O Přemyslovi*, *Silný Bivoj*, *Horymír se Šemíkem*, *Lvi ve skále vyšehradské*, *O pěvci*

Lumírovi, Dívčí válka, Čertův sloup.¹²³ Zaměřila jsem se především na ty pověsti, které vypravují o počátku Vyšehradu, ty jsou pravděpodobně nejznámější. Ve většině případů se pověsti tří autorů shodují. Rozdílem je, že Jiráskovy pověsti jsou psané kronikovou formou. U Svátka a Biliánové jde o výčet těchto pověstí. Jirásek se především zabývá nejstarší historií Vyšehradu. Biliánová a Svátek se zabývají modernějšími pověstmi, které už jsou součástí tohoto místa.

Pro pověst *Založení Vyšehradu* jsem se inspirovala u Josefa Svátka a částečně u Aloise Jiráska. Svátek věnuje tématu založení Vyšehradu jednu samostatnou pověst. Jirásek se o tématu zmiňuje v pověsti *O Krokovi a jeho dcerách*.

Pověst s názvem *Kamenný stolec Přemyslovců* zpracovává jako samostatné téma Josef Svátek a Popelka Biliánová. Jirásek se o kamenném stolci zmiňuje v pověsti *O Krokovi a jeho dcerách*.

Největším problémem pro mne bylo zpracovat pověst o kněžně Libuši. V dílech Svátka a Biliánové je pověst o kněžně zpracována z několika úhlů pohledu. Autoři Svátek a Biliánová se v jedné pověsti věnují Libušiným pokladům, v jiné jejím zahradám, v další zase jejím lázním. Na rozdíl od nich Jirásek věnuje Libuši jednu samostatnou pověst. V této pověsti se Jirásek převážně věnuje Libušinu soudu nad bratry a rozkazu nalézt Přemysla Oráče. Mým cílem bylo podat ucelený obraz o kněžně Libuši. Rozhodla jsem všechna zpracování pro svou výstavu skloubit dohromady. Výsledkem je nejdelší zpracovaná pověst z celé výstavy.

Přemyslovi se věnují všichni tři zmínění autoři. Josef Svátek píše o Přemyslovi nepřímo v pověsti *Kamenný stolec vévodů českých*. Přemysla zmiňuje v souvislosti s jeho lýčenými střevíci a mošnou. Popelka Biliánová se věnuje Přemyslovi samostatnou pověst, téma zpracovává stejně jako Svátek. Alois Jirásek se znovu odlišuje, jeho zpracování předkládá příběh o tom, jak se Přemysl dostal na Vyšehrad. Nejvíce jsem se pro převyprávění pověsti inspirovala právě u Jiráska.

¹²³Většina názvů je přejata z knihy Biliánové, P.: *Pověsti vyšehradské*. Název *Založení Vyšehradu* přejat z knihy Svátka, J.: *Pražské pověsti*. Názvy *O Libuši*, *O Přemyslovi*, *Dívčí válka* jsou přejaty z knihy Jiráska, A.: *Staré pověsti české*

Pověsti *Silný Bivoj* a *Horymír se Šemíkem* zpracovali všichni zmínění autoři. Jejich zpracování se liší jen v nepatrných detailech.

Téma strážců bájného Libušina pokladu popisují Biliánová a Svátek. V zásadě se ve zpracování shodují. Téma jsem zvolila kvůli návaznosti na Libušiny poklady. Domnívám se, že téma lvů, rytířů a pokladu ve skále je velice poutavé právě pro dětské návštěvníky.

Pověst *O pěvci Lumírovi* ze tří autorů, od kterých jsem čerpala, sepsala pouze Popelka Biliánová. Z počátku jsem velice váhala, jestli mám tuto pověst zařadit do výstavy. O pěvci Lumírovi se zmiňují i ostatní autoři, ale jen okrajově. Největší pozornosti se Lumírovi dostává právě v pověsti od Popelky Biliánové a dále v díle od Julia Zeyera *Vyšehrad*. Zeyer pojmenoval po Lumírovi jednu z básní cyklu. Téma pěvce Lumíra zpracoval i sochař Josef Václav Myslbek. Jeho socha se jmenuje *Lumír s písní*. Právě tato socha, dnes umístěná na Vyšehradě, byla pro mě impulzem pro zařazení pověsti o Lumírovi do výstavy.

Stejně jsem váhala i u pověsti o dívčí válce. Pověst se neodehrává přímo na Vyšehradě. To byl hlavní důvod k mým pochybám. Tématu dívčí války se věnovala většina autorů zabývajících se vyšehradskou pověstí. Výjimku tvoří zpracování pověsti od Biliánové a Svátka. Pro zařazení do výstavy jsem se rozhodla ze stejného důvodu jako u pověsti *O pěvci Lumírovi*. Socha zpracovávající téma dívčí války se jmenuje *Ctirad a Šárka* a je součástí čtyř sousoší od Josefa Václava Myslbeka umístěných na Vyšehradě.

Poslední pověst *Čertův sloup* zpracovala Popelka Biliánová a Josef Svátek. Patří mezi mladší pověsti z křesťanských dob. Takovým pověstem se v rámci Vyšehradu Jirásek nevěnuje. Svým datováním z výběru pro výstavu pověst značně vybočuje. Důvodem pro zařazení bylo, že jde o pověst velmi známou. Popisovaný čertův sloup je možné dodnes na Vyšehradě nalézt.

Při přípravě výstavy bylo mým záměrem zpracovat tyto pověsti, tak aby jim dnešní děti ze základních škol rozuměly a byly pro ně zábavné. Stále jsem ale chtěla zachovat koncept pověsti jako takové. Zaměřovala jsem se především na to, aby se v pověstech nevyskytovaly archaismy. Takovým archaismům by dětský návštěvník

nemusel rozumět. Hlavním cílem při zpracování pověstí bylo, aby pověsti nebyly příliš dlouhé a nezacházely do nepotřebných detailů. Mou snahou bylo vypovědět hlavní náplň pověstí co nejstručněji a srozumitelně. Domnívám se, že pokud by byly pověsti na výstavě příliš dlouhé, děti by u takového počtu pověstí nedokázaly udržet pozornost a výstava by pro ně nebyla zábavná.

Všechny pověsti byly seřazené chronologicky, od nejstarších událostí po ty nejmladší. První pověstí je *Nový hrad Vyšehrad* a poslední je pověst *Kněz vs. čert*. Mou snahou také bylo vymyslet nové zajímavější názvy pověstí. V některých případech šlo pouze o drobné úpravy. Záměrem takových názvů bylo, aby byly zajímavější a neotřelé, a tím by tyto názvy byly dalším z poutavých prvků výstavy. V Tabulce A je uveden výčet pověstí a použitých názvů.

Tabulka A

<u>Původní název</u>	<u>Nový název</u>
Založení Vyšehradu	Nový hrad Vyšehrad
Kamenný stolec Přemyslovců	Kamenný stolec
O Libuši	Věstkyně Libuše
O Přemyslovi	Přemysl, ženich pro Libuši
Silný Bivoj	Bivoj hrdina
Horymír se Šemíkem	Šemíkův skok daleký
Lvi ve skále Vyšehradské	Strážci pokladu
O pěvci Lumírovi	Pěvec Lumír
Dívčí válka	Dívky ve zbrani
Čertův sloup	Kněz vs. Čert

4.3 Grafické zpracování

Grafické zpracování bylo důležitou součástí přípravy výstavy. Mnou snahou bylo docílit poutavé grafické úpravy a zpracování. Chtěla jsem, aby grafika byla tím, co děti na výstavě upoutá a díky které si pověsti přečtou a dozví se něco nového. O pomoc s grafickou úpravou jsem poprosila fotografku Kateřinu Novákovou. Dlouho jsme

společně přemýšlely nad zpracováním. Nejprve jsme mluvily o ilustracích, nakonec jsme se shodly na stejném názoru, že klasickým ilustračním způsobem byla zpracována většina pověstí. Kdybychom vyšehradské pověsti zpracovaly stejným způsobem, nebylo by to nic nového a děti by taková prezentace možná ani nezaujala.

Po dalších debatách nad tématem jsme se s Kateřinou dostaly nápad postavit jednotlivé scény ze stavebnice Lego. Stavebnice je i po dlouhé době své existence stále mezi dětmi populární. Nové generace neustále objevují její kouzlo. Dokáže zaujmout pozornost dětí i jejich rodičů. Navíc spojení žánru pověsti a Lega je velice netradiční. Zpočátku jsem se takového spojení trochu obávala a moc jsem si nedokázala domyslet výsledek, ale Kateřina mě přesvědčila o tom, že to bude fungovat.

V plánu bylo, že ze stavebnice postavíme určitou scénu z jednotlivé pověsti. K takové scéně jsme většinou využívaly rodinné zásoby této stavebnice. Pro postavení scén jsme použily postavičky lidí, zvířat a důležitou dekorací byl hrad postavený z této stavebnice. K autentickému výsledku jsme také používali kamínky, hlínu a listí. V některých případech jde o veliké záběry z pověstí, jindy pouze o detailní záběry. Pro pořízení fotografií jsme používali zelené pozadí. Zelené pozadí je standardní fotografickou pomůckou při práci s digitální fotografií. Díky němu mohla Kateřina lépe doplnit pozadí na finální verzi obrázku.

Výsledná forma pověstí je vytištěna na fotografickém papíře. Každé pověsti je věnován formát A3. Fotografie je položena na šířku. V levé části fotografie je umístěn obrázek k pověsti. Obrázek vypadá jako pergamen. Vedle pergamenu s obrázkem je pak umístěn text pověsti. Nad každou pověstí je umístěn její název. Pro počáteční písmeno názvu byla použita výrazná iniciála. Použitím stavebnice Lego společně se starou pergamenovou úpravou vzniká netradiční spojení. O veškeré popsané grafické úpravy se postarala Kateřina Nováková.

4.4 Instalace

Instalace proběhla v den začátku výstavy. Pro upřesnění jsem kontaktovala knihovnici a zeptala se, kdy bude možné výstavu instalovat. 1. března v 8:30 ráno jsem přišla do knihovny a začala samotná instalace. Veškeré materiály k výstavě jsem si

přinesla sama. K výstavě mi knihovna poskytla dva výstavní paravany. Na každý paravan jsem pomocí špendlíků umístila pět fotografií s pověstmi. Paravany byly umístěny u vstupu do dětského oddělení knihovny. Byla zde tedy vysoká možnost, že si děti výstavy všimnou.

4.5 Financování

Celou výstavu pod názvem *Šemíkův skok daleký* jsem financovala ze svých zdrojů. Na počátku organizace výstavy mi knihovnice sdělila, že by bylo možné část výstavy financovat i ze zdrojů knihovny. Knihovnice navrhovala, že by knihovna uhradila část nákladů za tištění materiálů. Podle výroční zprávy z roku 2014¹²⁴ měly všechny pobočky Městské knihovny v Praze k dispozici na náklady k zajištění kulturně vzdělávacích akcí 23 tisíc korun.

Celkové náklady na výstavu nebyly nijak vysoké. Největší položkou byl tisk fotografií a tisk propagačních letáčků. Ostatní výdaje byly zanedbatelné. Některé větší pobočky Městské knihovny v Praze pronajímají velké sály pro besedy a filmová promítání. Pobočka na Ostrčilově náměstí takové prostory nevlastní. Pronájem a propůjčení výstavních paravanů si knihovna neúčtuje.

Za grafické zpracování jsem také neplatila žádnou částku. S Kateřinou Novákovou jsme na přípravách grafického zpracování pracovaly společně. A za úpravy fotek si Kateřina nic neúčtovala. Fotografie mi Kateřina darovala s podmínkou, že je bude moct nadále využívat.

Jak jsem již zmínila, jednou z nejvyšších položek při financování pro mě byl tisk fotografií na výstavu. Tento tisk zajišťovala Kateřina Nováková. Fotografie nechala vytisknout v Centrum FotoŠkoda. Tisk jedné fotografie vyšel přibližně na 50 korun. Celkem jsem nechala vytisknout 10 fotografií s pověstmi a jeden propagační plakát. Výsledná částka za tisk fotografií vyšla na 545 korun.

¹²⁴ *Rozbory činností a hospodaření v roce 2014* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2015 [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <https://www.mlp.cz/cz/o-knihovne/rozbory-cinnosti/>

Druhou nejvyšší položkou byl tisk propagačních letáčků. Letáčky jsem nechala vytisknout ve firmě RAFO. Rozhodla jsem se, že zajistím pouze malé množství letáčků. Za 150 letáků formátu A6 jsem zaplatila 678 korun.

Celková suma financování projektu se vyšplhala na 1223 korun. Taková částka není příliš vysoká pro akce podobného typu. Z toho důvodu nebylo pro mě financování projektu nijak problematické a mohla jsem ho bez problému uhradit z vlastních zdrojů.

Knihovna na Ostrčilově náměstí si na vlastní náklady vytiskla plakátek k výstavě. Ten si vyvěsila na vstupní dveře.

4.6 Propagace

Na propagaci jsem se zaměřila ze tří hlavních směrů. Důležité pro mě bylo, aby se na výstavu přišlo podívat co nejvíce dětí.

Prvním krokem pro propagaci bylo pro mě vytvoření plakátu k výstavě. O vytvoření mě požádala sama knihovna. Při pořádání podobných akcí v knihovně je zvykem, že se měsíc před začátkem výstavy knihovně poskytne plakát. Knihovna mi dala na výběr. Mohla jsem plakát vytvořit sama, nebo ho mohli vytvořit výtvarníci v knihovně. Rozhodla jsem se pro první způsob a to především z toho důvodu, aby plakát ladil s celkovým zpracováním výstavy. Jak už jsem zmínila, plakát vytvořila fotografka Kateřina Nováková. Knihovna na Ostrčilově náměstí si plakát vyvěsila na vstupní dveře. Plakát na dveřích byl ve velikosti A3 a další ve formátu A4 si zaměstnanci postavili na stůl.

Druhým výrazným krokem pro propagaci bylo vytvoření události na internetové stránce Facebook.com. Událost jsem vytvořila dva dny před začátkem výstavy. Pozvala jsem na událost všechny své Facebookové přátele. Zároveň jsem je požádala, aby událost sdíleli mezi své přátele. Jako obrázek k této události jsem použila již zmíněný plakát. Průběžně jsem do vytvořené události přidávala příspěvky.

Třetím krokem pro propagaci byl tisk propagačních letáčků velikosti A6. Část letáků jsem nechala přímo v knihovně k dispozici. Pokud se někomu výstava líbila, mohl si vzít leták a doporučit výstavu svým známým. Zbytek letáčků jsem roznesla do

základních škol v okolí. Letáčky jsem zanesla do školy ZŠ Vratislavova a ZŠ Botičská. Tyto základní školy jsou nejbližší knihovně na Ostrčilově náměstí. Letáky se tím dostaly do prostředí, kde se vyskytuje cílová skupina výstavy. Letáky jsem zanesla do ředitelny a ve stručnosti představila svůj projekt. Zároveň jsem sdělila, že bych byla moc ráda, kdyby se letáčky dostaly k dětem. Reakce poskytnuté letáčky byly většinou kladné.

Zda letáčky splnily svůj účel, jsem se pokoušela zjistit při dotazování návštěvníků přímo v knihovně.

5. Zhodnocení výstavy

5.1 Způsob zjištění

Pro zjištění úspěšnosti výstavy jsem se rozhodla, že přímo na místě budu pokládat otázky návštěvníkům. Především jsem se chtěla zaměřit na cílovou skupinu, ptala jsem se i návštěvníků, které nějakým způsobem výstava zaujala. Zaměřovala jsem se na otázky o znalosti pověstí a názor na zpracování pověstí na výstavě. Před samotným zjišťováním výsledků jsem si předpřipravila několik základních otázek:

Líbila se ti/vám výstava?

Co tě/vás zaujalo nejvíce?

Líbila se ti/vám kombinace stavebnice Lego a žánru pověstí?

Znal jsi/jste pověsti o Vyšehradu před výstavou?

Odkud jsi/jste znal pověsti?

Jaké pověsti jsi/jste neznal?

5.2 Zpětná vazba

Celkem jsem oslovila čtrnáct návštěvníků výstavy. V případě, že se některý návštěvník více zaměřil na výstavu a prošel si ji, oslovila jsem ho. I přesto, že původní cílovou skupinou byly děti z prvního stupně základní školy, výstava více zaujala dospělé. Při mých návštěvách knihovny si děti výstavy sice všimly, ale blíže se na ni nezaměřily. Dětem jsem nekladla připravené otázky, protože výstavě a pověstem nevěnovaly více pozornosti. Pokud si děti výstavy všimly, většinou je upoutala stavebnice Lego na obrázcích. Některé z dětí si vzaly letáček. Prvními oslovenými návštěvnicemi byly dvě paní důchodového věku, jedna z nich chodí do pobočky knihovny na Ostrčilovo náměstí pravidelně. Další dotázanou byla maminka se svou dcerou. Dcera navštěvovala základní školu a byla jediným dítětem, které se během mé přítomnosti na výstavu více zaměřilo. Otázky jsem položila také mladé babičce, která v knihovně byla se svým vnukem. Zajímavé názory jsem dostala od studentek vysokých škol a od mladých pracujících párů.

První, koho jsem se zeptala na názor, byla paní staršího věku, která se jako první na výstavu více zaměřila. Zaujalo ji zpracování a vyslovila názor, že takové zpracování bude vhodné především pro děti. Líbilo se jí téma výstavy. Postrádala výraznější úvod, ze kterého by bylo patrné, že jde právě o Vyšehrad a jeho pověsti. Navrhla mi, že by se jí líbil nějaký úvod například o historii Vyšehradu. Myslím si, že takový úvod by pro děti nebyl zábavný a na začátek výstavy by se příliš nehodil.

Zajímavý názor mi sdělila další návštěvnice knihovny. Do knihovny chodí pravidelně. Vyslovila názor, že samotné děti si výstavy pravděpodobně nevšimnou. Podle jejího mínění by bylo nejlepší, kdyby byly děti k výstavě motivované dospělou osobou. Jako příklad uváděla vychovatelku se školní družinou.

Po týdnu konání výstavy jsem se zeptala další návštěvnice knihovny, která zde byla se svojí dcerou. Dívka byla prvním dětským návštěvníkem, u kterého jsem zpozorovala, že se na výstavu blíže zaměřil. Byla žačkou čtvrté třídy základní školy. Nejprve si výstavy všimla její maminka. Upozornila svou dceru na novou výstavu a zmínila se o tom, že je výstava velice hezky zpracovaná. Na základě matčina upozornění se i její dcera rozhodla blíže zaměřit na výstavu. Obě si výstavní paravany prošly. Poté jsem obě požádala, zda by mi nemohly zodpovědět pár otázek.

Jako první jsem se ptala maminky. Sdělila mi, že celá výstava na ni působí velice pěkným dojmem. Líbila se jí především kombinace grafického zpracování s pověstmi. Její názor, že zajímavé grafické zpracování je tím, co děti ke čtení pověsti přiláká, mě potěšil. Přínosná pro mě byla také připomínka, že typ zvoleného písma nemusí být vhodný pro všechny děti, například děti s dyslexií by mohly mít s četbou pověstí problém. Na otázku, zda se žáci o takových pověstech učí ve škole, mi odpověděla kladně a sdělila mi, že s dcerou tuto látku probíraly nedávno. Ve škole se žáci učí o tomto tématu v předmětu vlastivěda.

Následně jsem se ptala její dcery. Žačka čtvrté třídy navštěvuje ZŠ Tábořská. Tato základní škola je také v blízkosti knihovny. Dívka znala většinu pověstí. Neznala pověst *O kamenném stolci*, *Lvi ve skále*, *Pěvec Lumír*. Občas jí dělalo problém přečíst některé názvy pověstí a u některých se musela ptát maminky, protože nevěděla, co které slovo

znamená. Velice se jí líbily obrázky u pověstí a hned věděla, že na obrázcích je stavebnice Lego. Nejvíce se jí líbilo grafické zpracování pověsti *Kněz vs. čert*.

Další dotázanou návštěvnicí byla studentka vysoké školy v Praze. O konání výstavy se dozvěděla díky události na Facebookové stránce. Všechny pověsti si přečetla velice pečlivě. Sdělila mi, že některé pověsti znala už dříve. Pověst *Pěvec Lumír* a *Kamenný stolec* neznala vůbec. Výstava jí pomohla pověsti znovu oživit. Na otázku odkud znala pověsti, mi odpověděla, že se o nich učila na základní škole. Na prvním stupni základní školy také četla *Staré pověsti české* od Aloise Jiráska. Podle jejího názoru je výstava velice poutavě zpracovaná a vhodná pro dětské návštěvníky. Kombinace Lega a žánru pověsti jí přišla velice zajímavá.

Další návštěvnicí byla paní se svým vnukem, který chodí do školky. Podle jejích slov má vnuk velice rád stavebnici Lego. Bohužel ho ale výstava moc neupoutala. Návštěvnice se mi svěřila, že se jí výstava velice líbila. Ocenila nápad spojení stavebnice Lego a pověstí. Na mou otázku, zda se jí tato kombinace nezná příliš násilná, odpověděla záporně. Naopak si myslí, že takové zpracování upoutá. Návštěvnice z celé výstavy neznala tři pověsti, šlo o pověsti *Strážci pokladu*, *Pěvec Lumír* a *Kněz vs. čert*. Ostatní pověsti znala z mládí díky četbě pověstí od Aloise Jiráska.

Čtrnáct dní po začátku výstavy navštívily knihovnu studentky různých vysokých škol v Praze. O akci se také dozvěděly díky Facebookové události. Všechny se shodly na názoru, že byla výstava velice pěkně zpracována a nejvíce se jim líbilo grafické zpracování a kombinace žánru pověsti a stavebnice Lego. Takové spojení je podle jejich slov velice nápadité a vhodné jak pro děti, tak i pro dospělé. Dle jejich názoru je stavebnice Lego stále aktuální a díky své aktuálnosti pomáhá k propagaci pověstí. Jedna ze studentek vyslovila názor, že jí výstava přijde jedinečná, protože si myslí, že ještě nikdo pověsti nevystavoval. Na otázku o dřívější znalosti pověstí odpovídaly rozdílně. Některá ze studentek pověsti znala skoro všechny, další studentka pověsti znala z dětských let a výstava jí pomohla pověsti připomenout, další ze studentek znala jen část pověstí. Studentky, které pověsti znaly, je znaly díky četbě a výuce ve škole. Na autory četby si nemohly vzpomenout. Všechny slečny nepocházely z Prahy, proto si ani nedokázaly spojit pověsti s určitými místy na Vyšehradě.

Dalšími návštěvníky výstavy byl mladý pracující pár. Výstava jim byla doporučena návštěvníci z předešlého týdne. I oni velice ocenili nápad spojení stavebnice Lego a žánru pověsti. Slečna vyslovila názor, že takové zpracování může pomoci dětem přiblížit vyšehradské pověsti. Oba se shodli na velice zajímavé připomínce, že jsou obrázky s pověstmi pro dětského návštěvníka vysoko. Uvedli, že by obrázky potřebovaly výraznější podklad, protože splývají s výstavními paravany. Na rozdíl od svého přítele znala slečna malé množství pověstí. Mladý muž znal pověsti skoro všechny, jedinou pověsti, kterou neznal, byl *Pěvec Lumír*. Pověsti znal z vyprávění od babičky a z četby. Sdělil mi, že četl více zpracování pověstí a pamatoval si především pověsti od Jiráska a Biliánové. Výstava se tomuto páru celkově velice líbila.

Poslední dotázaní návštěvníci navštívili knihovnu týden před koncem výstavy. Jejich názory se shodovaly s názory již dotázaných návštěvníků. Nejvíce oceňovali grafické zpracování výstavy a nápad propojení stavebnice Lego s žánrem pověsti. Považovali to za něco netradičního, ale zajímavého. Vystavené pověsti většinou znal kromě pověsti *Pěvec Lumír* a *Kněz vs. čert*. Pověsti si pamatovali ze školní výuky, z četby *Starých pověstí českých* od Aloise Jiráska a z vyprávění od prarodičů. Jedna z návštěvnic se domnívala, že je na obrázcích použitý font písma, který může být pro děti špatně čitelný. Dalším názor se týkal velikosti a umístění obrázků. Pro dětské návštěvníky by obrázky mohly být větší a na výstavních paravanech by mohly být umístěny níž. Celkově se jim výstava velice líbila, především fotografie u pověstí. Další z návštěvníků přišel s nápadem, že by bylo pro děti zajímavější vytvořit ze stavebnice Lego reálné instalace, které by znázorňovaly vyšehradské pověsti. Děti by si možná takového zpracování více všimaly a taková instalace by pro ně byla zábavnější než pověsti zprostředkované prostřednictvím fotografie. Takové zpracování by ovšem bylo daleko finančně nákladnější a prostorově náročnější.

Na hodnocení jsem se zeptala také knihovnic, které na pobočce Městské knihovny v Praze pracují. Návštěvníci si výstavy všímali. Více zaujala dospělé než děti. Reakce od návštěvníků na výstavu byly v zásadě kladné.

5.3 Celkové hodnocení

Při sbírání názorů jsem se většinou potýkala s problémem, že si výstavy nevšímá cílová skupina. Děti se na výstavu více zaměřily díky upozornění někoho dospělého. Většina názorů je tedy od dospělých návštěvníků výstavy. Návštěvníkům se líbilo zpracování výstavy, považovali ho za velice nápadité a vhodné pro děti. Návštěvníci oceňovali spojení žánru pověsti a stavebnice Lego. Takové spojení jim přišlo netradiční a vhodné právě pro děti. Grafické zpracování bylo tím, co se jim a výstavě nejvíce líbilo. Většina návštěvníků vystavené pověsti znala. Nejznámější pro ně byli pověsti: *Věštkyně Libuše*, *Bivoj hrdina*, *Dívky ve zbrani*, *Šemíkův skok daleký* a *Kněz vs. čert*. Pověst, která byla pro všechny nová, byla pověst *Pěvec Lumír*. Pověsti návštěvníci většinou znali z četby *Starých pověstí českých* od Aloise Jiráska. Setkala jsem se jen s jedním případem, kdy návštěvník pověsti znal z četby pověstí od Popelky Biliánové. Dále pověsti znali ze školní výuky a z vyprávění od prarodičů. Na otázku, zda si pověsti dokážou spojit s některými místy na přímo na Vyšehradě, odpovídali rozdílně, ve většině případů si místa nevybavovali.

6. Další možné směřování výstavy

V průběhu konání výstavy začal projekt žít svým vlastním životem. A při dotazování návštěvníků se nashromáždilo několik podnětů a nápadů pro její vylepšení nebo na její další pokračování.

Ještě před samotným začátkem projektu jsem dostala první návrh. Byl od knihovnice z jiné pobočky Městské knihovny v Praze. Při naší konverzaci jsme se náhodou dostaly k tématu plánované výstavy, ve stručnosti jsem jí svůj projekt představila. Knihovnici se nápad velice líbil a sdělila mi, že bych mohla pokračovat ve vystavování projektu i v jiné pobočce. Sama mi navrhla pobočku knihovny Hradčany na Pohorelci, tato pobočka je nově zrekonstruovaná. Podle slov knihovnice jde o velmi hezký prostor, kam by se výstava hodila.

Týden po zahájení mě oslovila jedna z knihovnic na pobočce Ostrčilovo náměstí. Nabídla mi možnost uspořádání besedy pro děti první třídy základní školy. O konání besedy ji požádala učitelka ze základní školy. Podle slov knihovnice se jí učitelka svěřila, že se jí výstava velice líbí a že by ji chtěla představit i dětem ze školy. Nápad se mi velice líbil a nabídku jsem přijala, ale nakonec jsem pořádání besedy z časových důvodů musela odmítnout. I přes to se beseda pořádala a vedla ji jedna z knihovnic z knihovny na Ostrčilově náměstí. Beseda proběhla 30. 3. 2016. Později jsem se dozvěděla, že učitelka, která požádala o pořádání besedy, byla ze základní školy Botičská, tedy z jedné ze škol, kam jsem donesla propagační letáčky. Požádala jsem knihovnici Ilonu Šourkovou, aby mi po konání besedy poskytla informace o tom, jak beseda probíhala a zda byla úspěšná.

Podle informací knihovnic proběhla beseda s žáky první třídy dobře. Besedu vedla jedna z knihovnic, dětem četla pověsti a potom si děti pozorněji prohlédly obrázky. Děti se na besedu připravovaly ve škole a už před besedou některé pověsti znaly. Knihovnice mi sdělila, že žáci většinou znali nejstarší pověsti o založení Vyšehradu. Novými pověstmi byly pro děti *Lvi ve skále* a *Pěvec Lumír*. Beseda byla plánovaná na čtyřicet pět minut, nakonec trvala hodinu a půl.

Další nápad jedné z návštěvnic mě velice zaujal. Po mé otázce, zda si dokáže propojit některá místa na Vyšehradě s pověstmi, mi sdělila nápad, že by bylo velice vhodné vytvořit mapu Vyšehradu s vyznačenými místy, která se nějakým způsobem týkají pověstí. Tato mapa by pomohla prohloubit zážitek z výstavy. A děti by si díky takové naučné trase mohly pověsti lépe zapamatovat, protože by měly spojené pověsti s reálným místem. Myslím, že tento nápad je velice zajímavý. Hodně dotázaných návštěvníků si totiž nedokázalo spojit odkazy z pověstí s místy na Vyšehradě. Tento nápad jsem sdělila i fotografce Kateřině Novákové. Ta byla návrhem velice nadšená a hned začala vymýšlet, jak by mapa mohla vypadat. Zachovala by koncept klasické rozkládací mapy s využitím prvků ze stavebnice Lego, aby tak navazovala na grafické zpracování pověstí na výstavě. Z druhé strany mapy by pak mohly být umístěny pověsti, tak jak byly zpracované na výstavě.

Poslední návrh už se přímo netýká dalšího směřování výstavy, ale jde o jiné zpracování vyšehradských pověstí. Nápadem bylo vytvoření zábavně-pohybové hry, která by se pořádala přímo na Vyšehradě. I tento nápad se mi zdá velice zajímavý, vzbudil by pravděpodobně větší zájem ze strany dětí, které si jinak výstavy o pověstech samy od sebe nevšimly. Takové zpracování by pak mohlo pomoci seznámit děti s pověstmi o tomto místě jinou zábavnější formou, než je zpracování formou výstavy.

Je pro mě velice pozitivní, že výstava má několik možností a návrhů, kam by mohla dál směřovat. Je to jeden z ukazatelů, že výstava měla částečný úspěch.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo utvořit ucelený obraz o nejznámějších autorech, kteří se vyšehradskými pověstmi zabývali. Pokusit se čtenářům přiblížit, jak tito autoři k pověstem přistupovali a z jakých zdrojů čerpali inspiraci. Z práce vyplývá, že autoři se převážně inspirovali od autora předchozího nebo na něj nějakým způsobem reagovali. V dnešní době je neznámější zpracování od Aloise Jiráska. Tento fakt vyplývá i ze zpětné vazby u výstavy o vyšehradských pověstech. Jirásek patří k nejznámějším právě z toho důvodu, že byl pro mnohé z nás součástí povinné četby na základní škole. Jirásek se však převážně inspiroval v kronice Václava Hájka z Libočan. I přesto, že Hájek nebyl věrohodným historikem, jeho kronika byla zásadním dílem, které mělo vliv i na další zpracování vyšehradských pověstí.

Z mého pohledu je možné autory zabývající se vyšehradskými pověstmi rozdělit na ty, kteří k pověstem přistupovali kronikářskou formou a pokoušeli se zachovat nejstarší české dějiny, a ty, kteří byli sběrateli pověstí. Autorů z první skupiny je podstatně víc a jejich zpracování jsou více známé v podvědomí lidí. Autoři z druhé skupiny přinášejí pověsti mladší, které jdou do hloubky místa. Trochu mimo takové dělení stojí Julius Zeyer se svým eposem *Vyšehrad*. Jeho zpracování ale přináší celistvý obraz o nejstarších dějinách Vyšehradu. Básníci, jako byl Kollár, Jungman a Mácha, uvedeni v kapitole Specifika vyšehradských pověstí, takové ucelené zpracování nepřinášejí. Ve svých dílech spíše jen odkazují na Vyšehrad v jeho pověstech. Z tohoto důvodu je ve své práci blíže nepředstavuji. Vrchlický dějově zpracovává pouze jednu epizodu z vyšehradských pověstí. Nepředkládá ucelené zpracování pověstí, jako to učinili jeho předchůdci a další pokračovatelé. Ve svých básních v cyklu *Má Vlast* pouze odkazuje na Vyšehrad a postavy z vyšehradských pověstí. Protože se Vrchlický nevěnuje vyšehradským pověstem ve větší míře a zpracovává pouze jednu epizodu, rozhodla jsem se tohoto autora pouze zmínit.

U autorů z 20. století již nepředstavuji jejich tvorbu, pouze jejich zpracování vyšehradských pověstí. Podle mého názoru nejsou v porovnání s předešlými autory jejich

zpracování natolik výrazná. Do práce jsem je zařadila z důvodu uceleného zpracování tohoto tématu.

Pověsti nás ještě dnes odkazují ke konkrétním místům a k výrazným uměleckým počínům. A i přesto, že si převážná část lidí nedokáže tato konkrétní místa s pověstmi spojit, není pochyb o tom, že bez těchto odkazů si Vyšehrad nedokážeme představit.

Projektová část bakalářské práce proběhla dle mého názoru úspěšně i přes fakt, že si výstavy děti příliš nevšímalý. Příprava byla velikou zkušeností, projekt podobného typu jsem dělala poprvé.

Během konání výstavy *Šemíkův skok daleký a jiné pověsti* jsem získala několik postřehů, které by mohly výstavu vylepšit. Pokud bych výstavu zanechala ve formě, v jaké byla, tedy výstava pověstí pomocí obrázků, změnila bych několik věcí, které by mohly pomoci k tomu, aby si výstavy více všímaly děti. Často jsem se setkávala s názorem, že zvolené písmo je pro děti těžko čitelné, stejně jako první výrazné iniciály v názvech pověstí. Domnívám se však, že pokud bychom s fotografkou zvolily jiné čitelné písmo, příliš by neladilo s finálním vzhledem obrázků. Vhodné by bylo také zvětšit velikost obrázků a obrázky na paravanech pověsit níž, aby byly dostupnější pro dětského návštěvníka. Zajímavé by také bylo zaměřit se během propagace více na dospělé, protože jim se výstava líbila. Dospělí by pak doporučili výstavu dětem. Nejednou jsem se setkala s názorem, že děti často musí být k takovým věcem navedeni. Důkazem je i rozhovor s maminkou a její dcerou a beseda s první třídou ZŠ. Pro tento bod bych příště mohla udělat větší množství propagačních letáků a roznesla je do více škol a školních družin. Zaměřila bych se i na místa, kde se zároveň pohybují děti a jejich rodiče, například dětská divadla, kroužky pro děti a místa pro volnočasovou aktivitu dětí.

Pozitivní je pro mne fakt, že výstava ve svém průběhu získala několik podnětů a návrhů pro vylepšení a pokračování v dalších projektech.

Seznam literatury

AUGUSTA, Pavel. *Vyšehrad*. 1. vyd. Praha: Milpo media, 2004. 143 s. ISBN 80-86098-34-6.

BILIÁNOVÁ, Popelka. *Pověsti vyšehradské*. Praha: Dobrovský, 2013. 138 s. ISBN 978-80-7390-095-3.

CIBULA, Václav. *Pražské pověsti*. 3. upr. vyd. Praha: Panorama, 1983. 475 s.

ČECHURA, Jaroslav. *Falza a podvody české historie*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2001. 180 s. ISBN 80-7304-010-7.

Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 1082 s. ISBN 978-80-7106-963-8.

HRABÁK, Josef. *Úvod do studia literatury*, 1. vyd. Praha: Statní pedagogické nakladatelství, 1977. 151 s.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 1. A-G . 1. vyd. Praha: Academia, 1985. 900 s.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 2. H-J. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. 592 s. ISBN 80-200-0345-2.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 2. K-L. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. 1377 s. ISBN 80-200-0345-2.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 3 P-Ř. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. 1522 s. ISBN 80-200-0708-3.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 4 S-T. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 1082 s. ISBN 978-80-200-1671-3.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 4 U-Ž. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 2104 s. ISBN 978-80-200-1671-3.

- JANÁČEK, Josef. *Vyprávění o Vyšehradu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. 283 s.
- JIRÁSEK, Alois. *Staré pověsti české*. 7. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1964. 300 s.
- KARPATSKÝ, Dušan, *Malý labyrint literatury*. 2. přeprac. vyd. Praha: Albatros, 1997. 573 s. ISBN 80-00-00527-1.
- KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. 5. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 261 s.
- MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.
- NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. 219 s. 978-80-7363-303-5
- Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. [Díl] 20. Praha: Paseka/Argo, 2000. 1087 s. ISBN 80-7203-007-8.
- PULEC, Miloš Josef. *Vyšehrad*. Praha: ONV Praha 2, 1960. 57 s.
- SVÁTEK, Josef. *Pražské pověsti a legendy*. 3. vyd. Praha: Paseka, 1997. 204 s. ISBN 80-7185-133-7.
- Rukopisy královédvorský a zelenohorský*. Vyd. v tomto přebásnění 1. Brno: Blok, 2000. 85 s. ISBN 80-7268-071-4.
- VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Mythy- Selské balady- Má vlast*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. 525 s.
- WENIG, Adolf. *Staré pověsti pražské*. Český Těšín: Agave, 1999. 318 s. ISBN 80-86160-29-7.
- ZEYER, Julius. *Vyšehrad/Troje paměti Víta Choráze*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. 308 s. ISBN 978-80-7294-331-9.

Internetové zdroje:

Rozbory činností a hospodaření v roce 2014 [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2015 [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <https://www.mlp.cz/cz/o-knihovne/rozbory-cinnosti/>

Slavín, Svatobor. *Slavín, Svatobor* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.slavin.cz/?page=slavin>

Šemíkův skok Salekř a jiné pověsti...

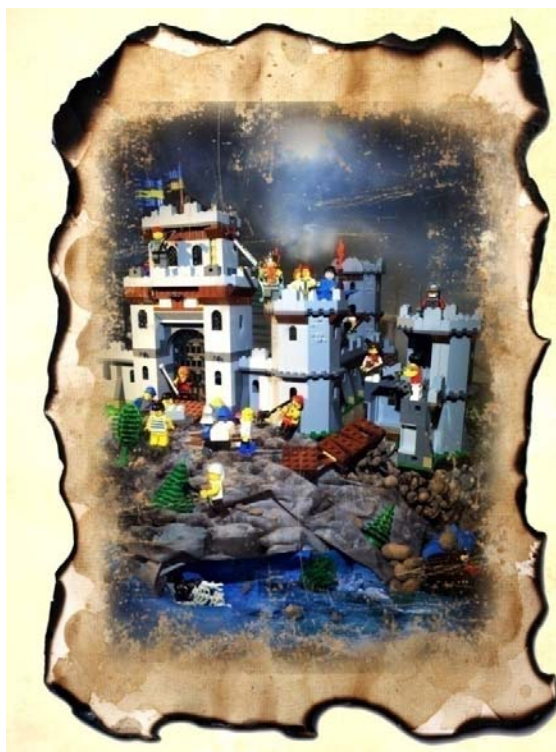
*Výstava je součástí projektu k bakalářské práci
Barbory Novákové, která má přiblížit
vyšehradské pověsti nejen dětem.*

1. března – 31. března 2016

Městská knihovna v Praze, Ostrčilovo náměstí 1/518, Praha 2

Otevírací doba: Út 09:00 – 16:00; St 12:00 – 19:00; Čt 12:00 – 19:00
www.mlp.cz

*K*ový hrad Vyšehrad

Kníže Krok sídlil na hradě Budeč se svými třemi dcerami - Tetou, Kazi a Libuší. Jednoho dne bylo knížeti oznámeno, že bude jeho hrad Budeč zničen. Krok tedy vyslal své posly, aby našli nové a lepší místo blízko Vltavy pro založení hradu.

Poslové hledali tak dlouho, dokud nenašli skálu mezi dvěma potoky. Krokovi se nové místo velice zalíbilo. Nechal zde vykácet část lesa a z pokácených dubů a smrků tesaři postavili hrad s prostornými síněmi. Protože byl hrad na vysoké skále, dostal jméno Vyšehrad.

Kníže Krok zde vládl až do své smrti a lidé byli za jeho času velice šťastní. Po Krokovi převzala vládu kněžna Libuše a pro Vyšehrad nastaly zlaté časy.

*K*amenný stolec

Zvyk uvedení vévodů a knížat na kamenný stolec byl u všech slovanských kmenů obvyklý. Stolec měl stejný význam jako trůn. Kamenný stolec Přemyslovců pocházel od knížete Kroka a stál u posvátného pramene Jezerka. U pramene byly konány i pohanské sněmy a po smrti každého knížete byl zde uveden na trůn kníže nový.

Kníže, který měl moc nad tímto stolicem, byl uctíván a byl pánem Vyšehradu. Na kamenný stolec byla jako první uvedena kněžna Libuše a po ní její manžel Přemysl. Později byl stolec přenesen od pramene Jezerka na Pražský hrad a po dlouhá staletí byl považován za znak panovnické moci v Čechách. Proto se o něj ve středověku krutě válčilo. Po zavedení královské důstojnosti v Čechách ztratil kamenný stolec svůj význam a zmizel. Nikdo neví, kam.

Věštce Libuše

Po knížeti Krokovi se vlády nad Vyšehradem ujala jeho nejmladší dcera Libuše. Stejně tak jako lidé chodili ke Krokovi pro rady, chodili i k Libuši. Jednou soudila spor o pole. Starší bratr bral mladšímu bratrovi pole. Libuše je rozsoudila ve prospěch mladšího. Starší se rozzlobil a odsoudil vládu ženy. Kněžna řekla svým poslům, kde najdou jejich nového vévodu Přemysla Oráče. Libuše uvedla Přemysla na knížecí stolec a společně vládli české zemi.

Libuše měla dar předpovídat budoucnost. Věštila založení nového města Prahy a jeho velikou slávu. Lidé chodili za Přemyslem Oráčem a říkali mu, že všeho mají dostatek, až na drahé kovy. Libuše také dokázala předpovědět, kde jsou všechny drahé kovy ukryty. V Kutné Hoře se nacházelo nejvíce stříbra a v Jilovém zase zásoby zlata. Na všechna místa poslala Libuše své dělníky. Vykopali zde velké množství drahých kovů. V Jilovém našli tolik zlata, že ani Libuše s Přemyslem je nemohli převážet svou vahou. Během těch časů rostly i zlaté a stříbrné klasy obilí ze země. Zlato a stříbro si Libuše nechala převézt na Vyšehrad a ukryla je.

Jak čas plynul, Libuše nechala vládnout Přemysla samotného a zdržovala se ve svých zahradách a lázních, kde čím dál častěji předpovídala budoucnost. Zjevovala se ji děsivá vidění o krvavých bojích, bratrovraždě i o vlastní smrti. Před svou smrtí utopila zlatou kolébku ve Vltavě a věštila, že kolébka sama vypluje, až bude v Čechách vládnout panovník z Libušina rodu. Kolébka prý doopravdy vyplula, když se narodil slavný král Karel IV.

Přemysl, ženich pro Libuši

Za časů kněžny Libuše si muži nepřáli vládu ženy. Libuše tedy poslala své posly a řekla jim, ať následují jejího koně, který jim najde jejich nového vládce a Libuši manžela. Poslové šli za koněm, kterého nikdo neřídil. Kůň je dovedl do Stadce. Spatřili zde muže vysoké postavy, jak oře pole. Poslové poznali svého nového vládce, sestoupili z koně, poklonili se Přemyslu Oráčovi a sdělili mu, že na něj čeká kněžna Libuše na Vyšehradě. A protože přerušili jeho práci, Přemysl Oráč jim řekl, že v zemi nebude obilí a lidé budou mít často hlad. Přemysl pohostil posly u železného stolu. Vysvětlil jim, že železný stůl je symbolem vlády železného rodu a dokud Češi budou mít takový stůl, své nepřátele vždy přemohou.

Přemysl se rozloučil se svým rodem a oblékl se do nového kněžského roucha. S sebou si vzal svou kabelu a střevíce z lipového lýči. Sedl si na Libušina koně a společně s posly se vydal na Vyšehrad. Cestou se ho poslové ptali, proč si s sebou vzal svou starou kabelu a střevíce. Přemysl Oráč jim odpověděl, že je to na připomínku jeho prostého původu.

Na Vyšehradě Přemysla všichni s radostí uvítali. Lidé uspořádali velikou hostinu a Přemysl usedl na slavný kamenný knížecí stolec. Svou kabelu a lýččené střevíce si doopravdy nechal. Od té doby byly střevíce a kabely vždy nošeny v slavnostním průvodu při uvádění nových knížat na stolec. Později tohoto zvyku knížata zanechala a Přemyslovy věci byly ztraceny.

Bivoj hrdina

Za časů kněžny Libuše bylo kolem Vyšehradu mnoho lesů s divokými zvířaty. Nejdívočeji ze všech zvířat byl kanec, který všude škodil a zabil několik lidí. Nenašel se nikdo, kdo by se divokému kanci postavil.

Jednoho dne se za kancem na Kavčí hory vydal silný Bivoj. Divočák na Bivoje zaútočil tak rychle, že Bivoj nestačil vytasit zbraň. Chytil kance do hořkých rukou a přehodil si ho přes záda. Odnesl živého kance na Vyšehrad před kněžnu Libuši a její sestru Kazi. Kanec se bránil a kvičel tak, že se ze všech stran sbíhali lidé. Když Bivoj došel na nádvoří, hodil živého kance na zem a před zraky všech divočáka zabil.

Na důkaz Bivojovy síly byla hlava kance vystavena na bráně. Kněžna Libuše na oslavu připravila velkou hostinu. Kazi darovala Bivojovi pás pobitý zlatem a vzala si Bivoje za muže.

Strážci pokladu

Pověst praví, že je ve vyšehradské skále ukrytý Libušin poklad. Kněžna Libuše dala k pokladům lva, aby je hlídal před zloději. Král zvířat si k sobě pořídil dalších dvanáct pomocníků, dvanáct malých lvíčků. Společně sedí ve vyšehradské skále a poklad hlídají.

Kromě pokladu jsou ve skále ukryti rytíři s koňmi, kteří čekají na dobu, kdy bude českému národu nejhůř. Jejich sbor se pořád zvětšuje. Každý, kdo se utopí ve Vltavě pod Vyšehradskou skálou, se připojí k rytířům a čeká na pravou chvíli.

Veliký lev jednou za rok vychází ze skály ven, aby zkontroloval českou zemi. Jdou s ním i malí lvíčkové, ti ale nevylezou ven. Lev je posílá zpátky a tak čekají, až nastane správný čas. Veliký lev je stále na stráži a nikdy neusne, ví o všem, co se v Čechách děje. Až udeří jejich hodina a česká země bude v nebezpečí, zařve tak nahlas, až se roztrhne vyšehradská skála. Ze skály ven vyrazí rytíři a s nimi i dvanáct malých lvů, společně zničí a roztrhají všechny nepřátele a vrátí klid do země. Veliký lev skálu nikdy neopustí, bude hlídat poklad až do skonání světa.

Pěvec Lumír

V dávnych dobách byl v řece pod Vyšehradem ostrov. Na tom ostrově bydlel pěvec Lumír. Jakmile začal zpívat a hrát, ze všech koutů přibíhali lidé a poslouchali Lumírov krásný zpěv. Jeho hlas byl tak silný, že přezpíval i stovky lidí, hluk řeky a větru. Dokonce, když začal zpívat, padalo kamení ze skály do Vltavy a celý Vyšehrad se otřásl. I vyšehradský vodník všeho zanechal, když Lumír začal zpívat. Jeho zpěv dokázal přesvědčit lidi k odvážným a velikým činům. Lumír tak nehybnal pouze Vyšehradem, ale i celým národem.

Když umřela kněžna Libuše, bylo to naposledy, co pěvec Lumír zazpíval a pak zmizel, nikdo neví, kam.

Podle pověsti se ukrývá ve vyšehradské skále a společně s rytíři čeká na dobu, kdy bude českému národu nejhůř.

Pak se znovu dá do zpěvu, skála se zpěvem roztrhne a vyhrnou se z ní rytíři národu na pomoc. Ze skalní pukliny se vylije Vltava, která poteče kolem celé vyšehradské skály a vytvoří z Vyšehradu ostrov.

Dívky ve zbrani

Když Libuše umřela, dívky z její družiny poznaly, že už nejsou brány tak vážně, jako tomu bylo za Libušiny vlády. Dívky to nesly velice těžce a vzpomínaly na staré časy. Muži se jim smáli, že jsou bez své paní jako bludné ovce. Proto dívky vzaly zbraně do rukou a následovaly nejsilnější z nich Vlastu.

Dívky společně postavily nový pevný hrad, který stál přes řeku naproti Vyšehradu a nazvaly ho Děvín. Hrad sloužil jako jejich útočiště a ze všech krajín sem chodily ženy a dívky, aby mohly bojovat proti mužům. Dívky se na Děvíně připravovaly na boj proti mužům a samy si slíbily věrnost. Vlasta vybrala ty nejsilnější, aby bojovaly mečem a ty nejkrásnější, aby lákaly muže a svou líbezností je zničily.

Jednoho dne jel Ctirad se svou družinou lesem.

Vslyšeli volání o pomoc. Vyšli se za lidským hlasem a našli dívku Šárku, která byla přivázána ke stromu. Ctirada okouzila Šárčina krása a odvázel ji. Šárka poděkovala a řekla mu, že ji tam přivázaly dívky z Děvína. Potom ale zatroubila na roh, který měla pověšený kolem krku. Strhl se divoký pokřik a ze všech koutů lesa vyrazily ozbrojené ženy. Než se muži vzchopili a vytasili své meče, dívčí družina všechny pobila. A tak lstí umřel Ctirad s celou svou družinou. Zpráva se donesla i na Vyšehrad, muži se rozhodli, že takový čin musí pomstít. Pobili všechny ženy z Děvína, včetně Vlasty. Znovu nastal pořádek a kníže Přemysl vládl bez ženského odporu.

Šemíkův skok daleký

Za vlády knížete Křesomysla se lidé více starali o těžbu zlata z hor, než o práci na poli nebo chov dobytka. Toho si všiml i Horymír, který jel za knížetem na Vyšehrad. Varoval ho před hladověním celého lidu. Křesomysl zaslepený bohatstvím Horymíra vyhnal.

V zemi nastal hlad a hladovění horníci přepadli Horymírovo stavení, odvezli všechno obilí, odehnali dobytek a zapálili stodoly.

Rozzouřený Horymír za pár dní shromáždil svůj lid a v noci přepadli horníky. Nechali zasypat doły, horníkům zapálili domy a mnoho jich pobili.

Tato zpráva se donesla i ke knížeti Křesomyslovi. Kníže odsoudil Horymíra k smrti. Ještě před svou smrtí požádal Horymír Křesomysla, aby se naposledy mohl projet na své věrném koni Šemíkovi. Kníže mu vyhověl a raději nechal zavřít všechny brány Vyšehradu. Horymír vyskočil na Šemíka a tiše mu šeptal do uší. Šemík se rozběhl kolem dokola, pak skočil od jedné brány k druhé a nakonec skočil přes hradby Vyšehradu. Horymír i s Šemíkem skočili do Vltavy a dále uháněli pryč k Radotínu.

Když byli oba v bezpečí, sesedl Horymír ze Šemíka, který už padal únavou. Šemík umřel a Horymír splnil jeho poslední přání, aby ho pochoval do země a nikdy na něj nezapomněl. Dodnes si lidé v Neumětelských ukázkách kámen, pod kterým je Šemík pochován.

Kněz vs. čert

Kněz vyšehradského kostela upsal svoji duši ďáblu. Přál si, aby mu ďábel plnil všechna jeho přání. Před tím, než měla jeho duše propadnout peklu, chtěl svou duši zachránit. Požádal proto o pomoc svatého Petra. Ten knězi poradil, aby zadal čertu nespílitelný úkol a tím by byla jejich smlouva neplatná. Kněz tedy poručil čertovi, aby mu přinesl žulový sloup z chrámu Panny Marie v Římě do té doby, než odslouží mši v kostele.

Čert se vydal na cestu do Říma, tam vzal jeden sloup z chrámu Panny Marie a rychle s ním letěl na Vyšehrad. Konec mše se již blížil, ale svatý Petr knězi pomohl a třikrát čertovi shodil žulový sloup do moře. Čert ho třikrát vylovil, ale vždy sloup na Vyšehrad nedonesl. Rozzlobeně mrštil sloupem o střešku chrámu, sloup střešku prorazil a rozbíl se na tři kusy.

Kusy sloupů zůstaly dlouhou dobu uvnitř chrámu, později byly přeneseny před hřbitov, kde leží dodnes.